

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Katja Ekart

Mentorica: Doc. dr. Vida Zei

**KLONIRANJE V OGLAŠEVANJE
Analiza družbenih oglasov v Mladini**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

ZAHVALA

Najprej bi se želela zahvaliti svoji mentorici dr. Vidi Zei za vse vzpodbudne besede in za strokovno vodenje pri pisanju diplomske naloge.

Zahvaljujem se tudi vsem, ki so mi stali ob strani in mi kakorkoli pomagali pri diplomski nalogi. Še posebej hvala Petru in moji družini za podporo pri študiju.

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Spodaj podpisana Katja Ekart, z vpisno številko 21016085, rojena 17.1.1981 v Mariboru, sem avtorica diplomskega dela z naslovom **KLONIRANJE V OGLAŠEVANJU, Analiza družbenih oglasov v Mladini**.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev/avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafriziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Ur. l. RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede.

Podpis avtorice:

V Ljubljani, dne _____ 2004

KAZALO VSEBINE

KAZALO VSEBINE.....	1
KAZALO SLIK	5
UVOD	6
KLONIRANJE.....	9
Kloniranje v naravi.....	10
Vrste kloniranja	10
Prednosti in slabosti kloniranja	12
DRUŽBA O KLONIRANJU	14
Kloniranje po svetu.....	14
Slovenija in kloniranje.....	17
Koncept reprezentacije	18
Semiotški pristop	19
Diskurzivni pristop	21
Prevladujoči diskurzi o kloniranju v slovenskem medijskem prostoru.....	22
Področje države	22
Področje družbe	23
Področje tehnike	25
Slovenija in zakoni	26
SOCIALNI MARKETING	27
Oglaševanje	27
Učinki oglaševanja	28
MEDIJI IN DRUŽBENA KONSTRUKCIJA REALNOSTI.....	30
Revija Mladina	31
KONCEPT ANALIZE PROGLASOV.....	32
Analiza proglasa – Krava	35
Analiza slike	35
Analiza teksta	36
Semiotška analiza	37
Diskurzivna analiza	37
Analiza proglasa – Zarodek.....	39
Analiza slike	40
Analiza teksta	42
Semiotška analiza	44
Diskurzivna analiza	44
Analiza proglasa – Clonfailed	47
Analiza slike	47
Analiza teksta	48
Semiotška analiza	48
Diskurzivna analiza	49
Analiza proglasa – Dolarji.....	52
Analiza slike	52
Semiotška analiza	54
Diskurzivna analiza	55
ZAKLJUČEK.....	56
Proglasi in diskurzi	56
Proglasi in tednik Mladina.....	56
Vsebine proglasov in prednosti ter slabosti kloniranja	57
Proglasi in konstrukcija družbenih pomenov	58

SEZNAM VIROV	59
--------------------	----

KAZALO SLIK

Slika 1: Proglas Krava.....	50
Slika 2: Proglas Zarodek.....	56
Slika 3: Proglas Clonfailed.....	58
Slika 4: Proglas Dolarji.....	60

UVOD

Kloniranje je danes že uveljavljena tema, čeprav še pred nekaj leti oz. desetletjem javnost o kloniranju ni vedela veliko. O napredku in raziskavah kloniranja se veliko govori in piše; od tega, da se kloniranje poskuša predstaviti kot prednost za medicinsko znanost in znanost nasploh, ki bo omogočilo lepše in kakovostnejše življenje, predvsem bolnim ljudem, do negativne plati, ki napoveduje konec človeštva, velike mutacije, brezdušnega človeka ipd.

Kloniranje spada v širše področje genetskega inženiringa. Zanimivo je, da je kloniranje doseglo večjo odmevnost med splošno javnostjo kot genetski inženiring, predvsem zaradi možnih vplivov na človeka in človeštvo.

V Sloveniji imamo tako zagovornike kot nasprotnike kloniranja. V slovenskem medijskem prostoru (Večer, Slovenske novice, Mladina) so se od januarja 2002 do oktobra 2003 zvrstili predvsem članki z negativnim odnosom do kloniranja, kar se kaže že v naslovih kot so: Človek ni za vlogo Boga, Ali lahko kloniramo dušo, Prve klonirane ovce Dolly ni več, Kloniranje ljudi je danes ne le etično sporno, ampak tudi neodgovorno početje, Kloniranje groba kršitev človekovih pravic, Človekove kopije in ljudje za rezervne dele, Kloniranje in otroci po meri, ipd. Vendar pa v Sloveniji za razliko od drugih držav, ni prihajalo do večjih demonstracij nasprotnikov kloniranja, saj tema ni bila tako odmevna, ker se zaenkrat poskusi kloniranja pri nas ne izvajajo, pa tudi država se je zakonsko opredelila proti kloniranju in v zvezi s tem sprejela zakonodajo. Zelo redko najdemo članke, ki so izrecno pozitivno opredeljeni do kloniranja, saj poznamo več vrst kloniranja in zagovorniki se zavzemajo predvsem za terapevtsko kloniranje, ne pa za reproduktivno. Primeri naslovov tovrstnih člankov so na primer: Več licemerstva kot klonov, Pomisleki ob kloniranju niso nič drugačni od tistih izpred 25 let ob oploditvi v epruveti, ipd. Med nevtralnimi članki je največ tistih, ki poročajo o kongresih, medicinskih napredkih, novih sprejetih zakonodajah, napovedih rojstev prvih kloniranih otrok, itd.

Problem se mi je zdel izredno zanimiv, saj je kloniranje javnosti predstavljeno predvsem iz negativnih družbenih vidikov. Ob tem so pogosto zanemarjene biološke

prednosti kloniranja, ki lahko vplivajo na izboljšanje kvalitete življenja, predvsem bolnim.

Tudi sama sem o kloniranju vedela zelo malo, samo to, kar sem prebrala v dnevnem časopisju. Do širšega vedenja o tej temi sta mi objektivno pomagala z obrazložitvijo zdravnik in farmacevt, tako da sem si lahko ustvarila svoje mnenje o tem. Sama se zavzemam za terapevtsko kloniranje, saj lahko ozdravi ali izboljša kvaliteto življenja, z današnjo tehnologijo in znanjem, neozdravljivo bolnim. Za terapevtsko kloniranje se zavzemam samo v določenem obsegu in pod strogim nadzorom. Poudariti sem želela z določenim obsegom, saj ne podpiram uporabe kloniranja za zdravstveno neutemeljene posege kot je npr. pomlajevanje ipd. Menim, da bi se terapevtsko kloniranje lahko uporabljalo le, če s tem ne bi posegali v družbene odnose, temeljne človeške vrednote ter v pravice drugih, ki so opredeljeni v ustavi in v drugih z zakonom določenih aktih.

V diplomski nalogi bom na kratko predstavila kloniranje in oglaševanje, nato pa, na kakšne odzive je naletelo kloniranje v javnosti. Upoštevala bom članke iz dnevnega časopisja Večer, Delo, Slovenske Novice in članke iz Mladine.

Odločila sem se za analizo proglaševanj v Mladini, saj so bili ti v slovenskem prostoru najbolj vidni, ker so se zvrstili v štirih zaporednih številkah. Z analizo oglasov bom ugotavljala, kako je ta tema pri nas predstavljena in ali gre predvsem za enostransko prikazovanje slabosti kloniranja, izpuščene in zanemarjene pa so pomembne prednosti. Obdelala jih bom predvsem s pomočjo koncepta reprezentacije, in sicer semiotskega in diskurzivnega pristopa.

Semiotski pristop s pomočjo znakovnih sistemov vpliva na pomene, hkrati pa večkratno ponavljanje določenih vrst tako ustvarjenih pomenov oblikuje različne diskurze. Oboje pa vpliva na način predstavljanja določene teme, zato sem izbrala koncept reprezentacije. Način predstavljanja pa vpliva na družbeno konstrukcijo pomenov.

Menim, da so ti proglaševanja sovplivali na konstrukcijo pomena kloniranja pri nas. Če bi želela ugotoviti, kolikšen vpliv so imeli ti proglaševanja na javnost, bi se morala poslužiti zahtevnih raziskav, česar pa v nalogi nisem naredila, saj moj namen ni ugotavljati

kolikšen, ampak predvsem kakšen potencialni pomen so proglasi vsebovali. Omejitve so vezane predvsem na to, da so bili analizirani proglasi iz enega samega vira. Prav tako je omejitev v tem, da se težko sklepa, kolikšen vpliv so imeli ti proglasi na družbeno konstrukcijo pomenov, saj nanjo vpliva še veliko drugih dejavnikov, ki jih v nalogi nisem mogla upoštevati.

KLONIRANJE

Danes se je pojem kloniranje uvrstil v vsakdanjik novinarjev, medijev, oglaševalcev, umetnikov, politikov, gospodarstvenikov in kmetovalcev. Beseda klon in kloniranje se je do danes tako uveljavila, da je veliko pogosteje uporabljena v pomenu kopije in kopiranja, npr. izdelek je klon drugega izdelka ali oglas je klon drugega proglasa ipd., kot pa v prvotnem pomenu besede, to je kot nespolno razmnoževanje.

Z genetskim inženiringom in kloniranjem se ukvarja veliko strokovnjakov. V diplomski nalogi se nisem osredotočila na mnenja in raziskave posameznih avtorjev, ampak sem poskušala ugotoviti splošna dejstva o kloniranju. Pri splošnem pregledu sem se oprla na Nicki-ja Hauseholda, ki je avtor knjige DNA and after, 50 years of UK excellence, kjer opisuje kloniranje od začetkov njegovega razvoja pa vse do danes. Avtor Frank, J. Dye je eden redkih, ki opiše procese kloniranja v naravi, zato sem po njem povzela vsakdanje primere kloniranja. Največ o kloniranju sem povzela iz internetnih virov, kjer je tema zelo dobro predstavljena tudi za laike tega področja.

Genetski inženiring je splošni pojem, ki se nanaša na vsakršno spremembo genov organizma za praktične namene. Kloniranje je del genetičnega inženiringa, ki znanstvenikom dovoljuje uporabo različnih metod za podvojevanje že obstoječih organizmov ali genetskih materialov.¹

Nicki Hausehold definira klon kot zbirko genetično identičnih kopij celic², genov³ ali nespolno ustvarjenih organizmov, ki imajo skupnega prednika. Kloniranje pa opredeli kot postopek nespolnega ustvarjanja skupin celic (klonov), ki so vsi genetično⁴ identični z enim donatorjem. Klon je genetsko identičen s svojimi starši ter s svojimi brati in sestrami. (2003:50)

---

¹ »How Is Cloning Related to Genetic Engineering?«, <http://library.thinkquest.org/19697/data/Ov1Def.htm> (24.09.2003)

² Najmanjša funkcionalna in organizacijska enota, ki kaže vse karakteristike življenja. (Leksikon Cankarjeve založbe: Biologija 1976, 1985:30)

³ dedna zasnova, dedni faktor. (Leksikon Cankarjeve založbe: Biologija 1976, 1985:30)

⁴ identični geni, torej enak dedni zapis

Kloniranje v naravi

Poznamo več vrst kloniranja, od kloniranja rastlin do kloniranja človeka. Vsako kloniranje ni tako zapleteno kot kloniranje človeka. Kloniranje določenih rož ali grmov lahko izvedemo že s preprosto razdelitvijo rastline. V tem primeru je kopija ustvarjena z odrezom od izvirne rastline.

Tako vzgojene rastline rastejo naprej in pogosto tudi te postanejo izvirne za druge kopije. Kopije so vedno identične z izvirnikom. To vrsto kloniranja rastlin velikokrat uporabljajo na področju kmetijstva za ustvarjanje boljšega pridelka.

Kloniranje človeka se je v zgodovini zgodilo že večkrat, vendar tega postopka v preteklosti niso tako poimenovali. Za tipičen primer kloniranja človeka je poskrbela narava v obliki enojajčnih dvojčkov, ki imata povsem enak genetski material. V preteklosti ljudje niso mogli sami izbirati, kdo se bo rodil kot »kloniranec«, danes pa je znanost tako napredovala, da zmore določiti koga ali kaj in kdaj bo klonirala. (Frank, J. Dye 2000:45)

Vrste kloniranja

Človeško kloniranje je lahko **reproduktivno ali terapevtsko**.⁵ V **reproduktivnem kloniranju** je kloniran zarodek vstavljen v žensko maternico. Tako je ustvarjeno živo človeško bitje kot kloniran otrok. Človeško kloniranje (nespolno razmnoževanje) je zelo drugačno od spolne reprodukcije. V spolnem razmnoževanju je posameznik ustvarjen na osnovi genov matere in očeta. Spolno razmnoževanje zahteva spolne celice obeh staršev, medtem ko kloniranje zahteva le telesno celico ženskega ali moškega posameznika in žensko spolno celico. Reprodukativno kloniranje bi lahko uporabili starši z veliko verjetnostjo dedne genetske napake. Zagovorniki reprodukativnega kloniranja so tudi homoseksualci, ki bi tako lahko imeli »genetsko« svoje potomce. Možnosti uporabe reprodukativnega kloniranja so v prvi vrsti odvisne od zakonodaje.

---

⁵ »What are different types of Cloning?«, <http://concordia.k12.mo.us//Scwebproj/biology2002/kelly/difftypesofcloningpg3.html> (26.11.2003)

Terapevtsko kloniranje je nekoliko drugačno kot reproduktivno kloniranje. Tako kot v reproduktivnem kloniranju je tudi v terapevtskem uporabljen kloniran zarodek. Uporabljen je za tvorjenje telesnih celic, ne pa za ustvarjanje otrok. Terapevtsko kloniranje je pogosto uporabljeno za proizvodnjo telesnih celic, ki bodo uporabljene za oblikovanje tkiv in organov, ki se bodo prilagodili določenemu človeškemu telesu, ne da bi jih zavrnil imunski sistem. Na osnovi različnih javnomnenjskih raziskav so ugotovili, da nekateri nasprotujejo reproduktivnemu kloniranju, ne pa tudi terapevtskemu.

To je mogoče pojasniti s tem, da je reproduktivno kloniranje po mnenju mnogih ljudi veliko manj pomembno, ker se veliko otrok rojeva vsak dan, prav tako jih je možno tudi posvojiti, medtem ko bi terapevtsko kloniranje lahko pomagalo ljudem, ko se bolezni, infekcije ali komplikacije zdijo brezupne.

Prednosti in slabosti kloniranja

Iz analiziranih člankov se da razbrati, da obstajajo različni verski, etični, zdravstveni, družbeni in drugi argumenti za in proti kloniranju. Zagovorniki kloniranja verjamejo, da bodo raziskave na področju kloniranja človeka izboljšale življenje prihodnjim generacijam. Nasprotniki pa se bojijo zlorab in negativnih posledic kloniranja ter napovedujejo nove⁶ možnosti igranja bogov.

Človeštvo pričakuje od kloniranja človeka veliko koristi na različnih področjih. Navedla bom le nekaj prednosti kloniranja, ki jih navaja Human cloning organisation.⁷ Celice zarodka so nediferencirane in se lahko razvijejo v katerokoli telesno celico ter se lahko specificirajo za katerokoli telesno funkcijo. Tako bi lahko iz izvornih celic zarodka ustvarili organe ali tkiva, ki bi popravila ali nadomestila poškodovana. Ustvarili bi lahko kožo za opečene, možganske celice za poškodovane možgane, celice hrbtenjače za tetra- in paraplegike, srce, pljuča, jetra in ledvice. S kombiniranjem tehnologije genetskega inženiringa s človeškim kloniranjem bi bilo možno ustvariti potrebna tkiva, ki jih imunski sistem telesa ne bi zavrnil. Tako bi bilo možno rešiti probleme z boleznimi, kot so npr. Alzheimerjeva, Parkinsonova, sladkorna bolezen, srčne napake, izrodne spojivne napake in druge. Prav tako bi lahko na osnovi znanja pridobljenega iz kloniranja zdravili neplodnost, izvajali proces pomlajevanja, zdravili levkemijo in raka, izboljšali plastične, rekonstrukcijske in kozmetične operacije in opravljali testiranja genetskih bolezni ter posledično odpravljali genetične napake.

Pri kloniranju se pojavlja več težav. Ena izmed teh je, da kloniranje izničuje spolno razmnoževanje, ki je zelo pomembno, saj pri njem nastajajo vedno nove kombinacije genov, kar pa se s procesom kloniranja ustavi. Ker je trenutno tehnika kloniranja izredno tvegana, nasprotniki opozarjajo na možne mutacije genov in na nenormalnosti (kot so npr. večudje, prehitro staranje, različne bolezni), ki so se že pojavile pri kloniranju živali. Prav tako opozarjajo na nevarnost, da bi lahko uporabljen genetski material donatorja pri kloniranem otroku nadaljeval staranje, tako da bi bili geni novorojenega otroka na dan rojstva stari 30 in več let.

---

⁶ Ko se je pojavila možnost umetne oploditve so jo nasprotniki obsodili kot igranje bogov.

⁷ »The Benefits of Human Cloning by Simon Smith«, <http://humancloning.org/benefits.php> (26.11.2003).

Nevarnost zlorabe tehnologije, ki jo omenjajo nasprotniki kloniranja, je tudi, da bi si kdo ustvaril vojsko samih enakih vojakov. Vendar bi še vedno potrebovali veliko žensk, ki bi te klonirane bodoče vojake donosile. Druga nevarnost, o kateri govorijo nasprotniki kloniranja je, da bi kdo kloniral kakšno pomembno zgodovinsko osebnost, kot npr. Hitlerja ali Stalina, vendar pri tem ne smemo pozabiti na tudi na vpliv okolja. Kot najbolj etično sporno možnost kloniranja pa navajajo kreacijo svojega klona z namenom, da bi imeli na stara leta nadomestne dele.

Naslednje nevarnosti, ki jih omenjajo, so čustvena tveganja in možnost izbiranja primernih otrok. Danes ugotavljamo nekatere genetske motnje pri zarodkih in v takih primerih lahko ženske naredijo abortus. Nedvomno pa bodo prihodnja leta in desetletja prinesla odkritje genov, ki sodelujejo pri določanju inteligence, morda genov, ki določajo spolno usmerjenost, gene za nagnjenost k alkoholizmu ali gene za modre oči ali visoko postavost itd. Če odločitev za prekinitve nosečnosti ni etično sporna pri genetskih boleznih, pa je vprašanje veliko bolj problematično pri zgoraj navedenih primerih.⁸

Če smo si do sedaj pogledali kaj je kloniranje, ter možne posledice kloniranja, si zdaj pogledajmo kaj meni družba o kloniranju.

---

⁸ »Reasons Against Cloning«, <http://globalchange.com/nocloners.html>(26.11.2003), in v »Ethical Concerns«, <http://cs.virginia.edu/~jones/tmp352/projects98/group1/ethic.html>(26.11.2003).

DRUŽBA O KLONIRANJU

Kloniranje je nova sodobna tema, o kateri se v preteklosti ni veliko govorilo ali pa se je zdelo le znanstvena fantastika. Kloniranje kot realnost in resničnost se je v medijih pojavilo v zadnjem desetletju. Vrhunec medijske pozornosti je doživelo s kloniranjem ovce Dolly. Kloniranje kot pomembno tehnologijo sodobnega in prihodnjega časa je bilo potrebno predstaviti javnosti. Prav zato je bila in je vloga medijev, oglaševalcev in drugih mnenjskih voditeljev velika.

Kloniranje po svetu

O kloniranju so spregovorili že skoraj vsi, od politikov do kulturnikov. Razna gibanja, so svoje mnenje prikazovala na različne načine od umetnostih slik, do grafitov, aforizmov, pesmi, protestov, zborovanj, lobiranj itd.

Močan pritisk na politike se je vršil predvsem v ZDA, v Severni Dakoti in Georgiji, kjer so leta 2001 s televizijskimi in radijskimi oglasi pozivali občinstvo, da spodbudijo senatorje za sprejem Akta o prepovedi vsakršnega kloniranja.⁹ Oglaševanje je bilo učinkovito, saj je ta akt potrdilo tudi več zveznih držav kot so Iowa, Kalifornija, Louisiana, Michigan, Virginia... Leta 2002 pa se je začela nacionalna oglaševalska kampanja, ki je pozivala občinstvo, da spodbudi senatorje proti temu Aktu, saj je ta prepovedoval tudi terapevtsko kloniranje, brez katerega je po mnenju nasprotnikov Akta, lahko preprečen razvoj zdravljenj različnih izrodnih bolezni.

V Veliki Britaniji se je zvrstilo nekaj protestov, različna gibanja pa so javno izrazila mnenje tudi v drugih državah po svetu. V Sloveniji se je veliko govorilo o kloniranju, vendar večjih vidnih lobiranj ali oglaševalskih akcij, ki bi vplivale na sprejetje zakonov ni bilo. Kljub različnim odzivom posameznih držav, so se znanstveniki povezali in združujejo svoje znanje v projektu človeški genom¹⁰.

---

⁹ »Genethics: Redefining Cloning by Faith Lagay, Phd,«(<http://ama-assn.org/ama/pub/category/1995.html>) (24.09.2003) in v »Americans to ban cloning«, http://cloninginformation.org/audio/nrlc_utah_commercial_script.htm (28.09.2003)

¹⁰ Znanstveniki želijo ugotoviti sekvence genoma celotnega DNK-ja. V projektu pod vodstvom Jamesa Watsona sodeluje 20 raziskovalnih skupin iz šestih držav (Velike Britanije, ZDA, Japonske, Francije, Nemčije in Kitajske).

Kratek pregled zgodovine kloniranja po svetu, sem razbrala iz internetnih virov.¹¹

V 80-ih in zgodnjih 90-ih letih (čas vladanja Ronalda Regana in Georga Busha) so se v ZDA pojavile omejitve pri raziskovanju kloniranja človeka. Skupine za življenje (pro-life groups), ki so imele velik vpliv na Republikansko stranko, so človeške zarodke štete za ljudi s pravicami. S temi argumenti so vplivali na sprejem številnih ukrepov, ki so prepovedovali zvezno investiranje v človeško kloniranje. Nov prepoved se je pričel s Clintonovim nastopom, ki je ukinil prepoved javnega investiranja v raziskave človeških zarodkov in plodov.

Leta 1994 so bili objavljeni prvi preizkusi človeškega kloniranja. Preizkuse¹² je izvedla strokovna ekipa Roberta J. Stillmana. Namen preizkusa ni bil v ustvarjanju človeških klonov sposobnih za življenje, ampak v spodbuditi javne razprave o človeškem kloniranju na splošno.

Po Stillmanovem preizkusu se je oblikoval odbor pod vodstvom dr. Stevena Müllerja, ki je predlagal, da bi raziskave na splošno morale biti omejene na že obstoječe zarodke, ki bi bili drugače zavrženi ali zamrznjeni. Odbor je dovolil, da se lahko proizvajajo novi zarodki za »do sedaj neizvedljive raziskave«. Zaključil je, da bi se raziskave morale končati do 14 dneva in ne bi smele prekoračiti 18 dneva, ko se začne razvijati živčni sistem. Prav tako je predlagal prepoved določenih procesov, ki vključujejo prenos oplojenih človeških zarodkov v druga bitja, prenos oplojenih kloniranih zarodkov v človeka, uporabo zarodkov za spolno izločanje in prenašanje jedra iz enega zarodka v drugega. Te omejitve so veljale le za preizkuse, ki so prejeli zvezno investicijo in ne za preizkuse, ki so temeljili na (izključno) privatnih investicijah.

Javna diskusija o človeškem kloniranju je nato za nekaj časa potihnila. Pozornost je znova pridobila februarja 1997, ko je dr. Ian Wilmut z Roslin inštituta na Švedskem razkril, da je bila klonirana prva velika žival na osnovi odraslega DNK-ja kar je razvnelo špekulacije ali bi ta postopek lahko uporabili tudi na človeku. Verske skupine, vključno s kristjani, muslimani, židi so postopek označile kot igranje boga, in

---

¹¹ »A Brief History of Cloning«, <http://cs.virigina.edu/~jones/tmp352/projects98/group9/history.html> (24.11.2003).

¹² Strokovna ekipa je v oktobru leta 1994 vzela sedemnajst pomanjkljivih človeških zarodkov, ki se pod nobenim pogojem ne bi mogli razviti v plode in jih uspešno ločila za namene kloniranja.

veliko znanstvenikov je menilo, da bi uporaba postopka na človeku bila neetična, še posebej v tej preizkusni dobi.

Vlada se je nemudoma odzvala. V manj kot dveh tednih je predsednik Clinton izdal prepoved zveznega investiranja v človeške zarodke znotraj ZDA. Poleg tega je sklical nacionalni biotehnični svetovalni odbor (National Bioethics Advisory Commission), da bi podal določena priporočila glede kloniranja znotraj 19 dni. Odbor je svetoval, da Kongres prepove uporabo telesnih celic jedrnega prenosa za ustvarjanje otrok, tako za zvezno kot privatno investirane sektorje.

V začetku januarja 1998 je fizik in raziskovalec plodnosti Richard Seed oznanil, da namerava začeti proces kloniranja prvega človeškega bitja. Zaradi njegove napovedi so vzpodbudili proces sprejema zakonodaje, ki jo je predlagal nacionalni biotehnični svetovalni odbor.

Kot dodatek k dogajanju v ZDA, so ukrepe hitro sprejeli tudi Evropski narodi. Januarja 1998 je vseh 13 članic Sveta Evrope in tudi 6 ostalih držav podpisalo prepoved človeškega kloniranja, čeprav bi kloniranje celic za raziskave bilo dovoljeno, vendar tega nista podpisali niti Nemčija niti Velika Britanija.

Februarja so v ZDA predlagali dva zakonska osnutka o kloniranju. Demokratska verzija je zahtevala prepoved vsaditve kloniranih človeških zarodkov, vendar bi dovolila določene raziskave kloniranja. Prepoved bi veljala za naslednjih 10 let. Republikanska verzija je predlagala Akt, ki bi prepovedoval človeško kloniranje (The Human Cloning Prohibition Act) ter se zavzemal za trajno prepoved kloniranja človeških zarodkov, ki bi bilo označeno za zločin, za katerega bi bila predvidena tako zaporna kot denarna kazen. Noben od teh predlogov do sedaj ni bil uspešen.

Največjo pozornost v Evropi je vzbudila Velika Britanija, saj je britansko prizivno sodišče januarja 2002 odobrilo zakon, ki dovoljuje kloniranje človeških zarodkov v zdravstvene namene, s čimer je Velika Britanija postala prva evropska država, v kateri je mogoče klonirati do 14 dni stare zarodke. Kljub pritožbi je zakon ostal nespremenjen. Trenutno je človeško kloniranje mednarodno zelo nesprejeta praksa.

Slovenija in kloniranje

Na osnovi prebranih člankov o kloniranju menim, da so bili prispevki, ki so kloniranje obravnavali z medicinskega, biološkega vidika prestrokovni za splošno javnost. Prav zaradi pomanjkanja znanja in burjenja duhov nove tehnologije so se začeli vrstiti članki, ki so govorili o možnih in manj možnih zlorabah, o novih (še ne realiziranih) možnostih za človeštvo, predvsem pa je prevladalo področje domišljije. Verjamem, da je dobro, da si postavimo različna vprašanja in pomisleke glede kloniranja in tako opozorimo na možne nevarnosti, kajti le tako lahko znanost omejimo, da jo usmerimo zgolj v produktiven razvoj za človeka in človeštvo.

Problem takšnega pisanja pa vidim v tem, da si je javnost na osnovi takšnih člankov že vnaprej ustvarila mnenje o kloniranju in tako zavrnila vse možnosti kloniranja, ne da bi se soočila s dejanskim, trenutnim stanjem pozitivnega znanstvenega napredka in različnimi možnostmi kloniranja. Na splošno se je v slovenskih medijih o kloniranju pisalo bolj z negativnega ali nevtralnega stališča. Kljub člankom, ki so se opredelili za kloniranje (ali katero vrsto kloniranja), je v javnosti prevladal strah pred možnimi posledicami. V zadnjem delu diplomske naloge, kjer bom analizirala slovenske proglose, bom videla, ali so ti podprli in okrepili prevladujoče prepričanje družbe, ali pa temu prepričanju nasprotujejo in odpirajo povsem nove možnosti.

Preden si pogledamo kaj se je v slovenskih medijih pisalo o kloniranju si pogledajmo koncept reprezentacije oz. način ustvarjanja pomenov.

Koncept reprezentacije

Za potrebe analiz pomenov proglasov in drugih družbenih praks bi želela pojasniti, kako se skozi jezik in druge prakse reprezentacije ustvarjajo pomeni in kako je pomen odvisen od specifičnih kulturnih in zgodovinskih razmerij. Koncept reprezentacije je pomemben za nadaljnjo analizo, saj izbrani proglesi in članki predstavljajo določen sistem reprezentacij kloniranja.

V nadaljevanju naloge se bom omejila na konstruktivistični pristop¹³ k reprezentaciji, bolj natančno na semiotični in diskurzivni pristop, ki sta za obravnavanje znakovnih sistemov, pomenov, procesov denotacije in konotacije družbenih praks ter vlogo bralca kot proizvajalca pomenov, najprimernejša.

»Reprezentacija pomeni proces ustvarjanja pomena preko jezika.« (Hall, 1997:16) Pomen in jezik povezuje s kulturo. Da bi bolje razumeli kaj ima reprezentacija skupnega s kulturo in pomenom si pogledajmo običajno uporabo termina: »Representation means using language to say something meaningful about, or to represent, the world meaningfully, to other people.« (Hall, 1997:15) Reprezentacija predstavlja pomemben del procesa, s pomočjo katerega poteka ustvarjanje in izmenjava pomenov med pripadniki določene kulture. Vključuje uporabo jezika, znakov in podob, ki predstavljajo ali reprezentirajo stvari, vendar pomen ni odvisen od materialne kvalitete znaka, ampak od svoje simbolne funkcije.

Proglesi in članki reprezentirajo genetski inženiring in kloniranje preko uporabe jezika, podob in znakov. Kako je kloniranje reprezentirano preko člankov in kako preko proglasov bom ugotovila v nadaljnjih analizah.

Obstajata dva sistema reprezentacij, in sicer mentalne reprezentacije in jezik. Koncepti, ki so oblikovani v mislih, funkcionirajo kot sistemi mentalnih reprezentacij, ki razporedijo in organizirajo svet v pomenske kategorije. Če imamo koncept nečesa, bi lahko rekli, da poznamo njegov pomen, vendar pa moremo komunicirati o tem

---

¹³ Konstruktivistični pristop trdi, da niti stvari same po sebi, niti posamezni uporabniki jezika ne morejo fiksirati pomena. Stvari same po sebi nimajo pomena: ljudje konstruiramo pomene z uporabo reprezentacijskih sistemov – konceptov in znakov.

pomenu brez drugega sistema reprezentacij, to je jezika.¹⁴ Snovalci proglasov in člankov so imeli zelo težko nalogo, saj so želeli, svoje do sedaj še neizražene mentalne reprezentacije o kloniranju, predstaviti občinstvu kot potencialno možne. S svojo izvirnostjo, drugačnostjo in kreativnostjo so uspešno opravili svoje delo.

Za lažjo analizo proglasov, bom na osnovi analiziranih člankov ugotovila, kateri diskurzi so se pojavili na temo kloniranja. Nato bom analizirala še proglose in ugotovila ali jih lahko uvrstimo v že ugotovljene diskurze ali proglesi morda odpirajo nove diskurze. Sedaj pa si pred analizo člankov in proglasov na kratko pogledimo še semiotični pristop, ki je uporaben za analiziranje znakovnih sistemov – tako jezikovnih kot vizualnih. V nadaljevanju pa še diskurzivni pristop, ki je uporaben za analizo idej, podob in praks, ki oblikujejo znanje in vedenje o genetskem inženiringu – kloniranju.

Semiotiski pristop

Semiotika je veda o znakih ali o družbeni produkciji pomenov s pomočjo znakovnih sistemov.

Poleg besednih sistemov je raziskala tudi vizualne jezikovne sisteme. (Škerlep, Andrej 1996:269-270) Piercova klasifikacija znakov je pomembna za analizo pomenske strukture sporočil, še posebno oglaševalskih, saj omogoča, da predstavimo razmerja med različnimi vrstami znakov, ki so prisotni v oglaševalskem sporočilu. Za Pierca je označevalno razmerje v temelju triadično po formuli X interpretira Y kot znak Z-ja. Pierce je razlikoval med ikono, indeksom in simbolom.

Ikona (iz gr.eikon – podoba) je nasprotno motiviran znak, pri katerem je znak že na ravni izraza (označevalca) podoben svojemu objektu. Primeri ikon so risbe, fotografije, grafični modeli, zemljevidi. Tipični primer ikone predstavlja v nadaljevanju analiziran proglas Clonfailed s fotografijo očeta in kloniranega otroka.

---

¹⁴ Jezik je sestavljen iz znakov in organiziran v različne odnose. Znaki imajo pomen le, če poznamo kode, ki nam dovoljujejo, da si naše koncepte prevedemo v jezik in obratno. Kodi ne obstajajo v naravi, ampak so rezultat kulturnih konvencij in so bistven del naše kulture. (Hall 1997:17-19)

Indeks, imenovan tudi naravni znak, je tista vrsta znakov, ki so fizično ali vzročno povezani s svojim objektom, ki ga označujejo, npr. dim kot znak za ogenj, temni oblaki kot znak nevihte, sled kot znak za živali. Na primeru analiziranega proglasa Zarodka lahko kljub temu, da ni nikjer napisano, da gre za genetski inženiring, preko slike in teksta sklepamo, da gre za to.

Simbol je znak, pri katerem ni neposredne povezave med znakom in objektom, ki ga označuje: pri tej vrsti znakov, npr. pri jezikovnih, matematičnih ali prometnih znakih, je razmerje med izrazom in vsebino določeno zgolj arbitrarno, na osnovi družbenih in kulturnih konvencij. (Škerlep 1996: 269-270) V analiziranih proglasih najdemo več simbolov, eden najvidnejših pa je zagotovo znak za denar oz. ameriški dolar.

Interpretacija bralca je vedno odvisna od več dejavnikov (spola, starosti, družbenega razreda, prepričanj, vrednot itd.) Prav zaradi tega, ker obstaja razkorak med enkodiranjem (postavljenjem stvari v kod) in dekodiranjem (interpretiranjem pomena), vedno obstaja možnost multiplega branja vsakega medijskega teksta.

Reprezentacije se oblikujejo preko dveh med seboj povezanih procesov. Prvi poveže označevalce in označeno v znak, ki sporoča osnovni ali denotativni pomen, na drugem nivoju pa se tako oblikovan znak poveže z drugim, širšim setom označenega. (Hall, Stuart 1997, 2003:38)

Denotacija (označitev) je osnovni, opisni nivo, kjer označevalci dekodirajo predmet in ga povežejo z našo mentalno podobo. Na primer beseda rdeče denotira ali označuje določeno vrsto barve v barvnem spektru, ki se po jeziku razlikuje od drugih vrst.

Konotacija se nanaša na kulturno določen pomen, ki je pridani določeni besedi ali drugim oblikam komunikacije, in vsebuje simbolične, zgodovinske in emocionalne elemente. Na primer, rdeča barva bi lahko pomenila moč, revolucijo, kri, vojno itd., odvisno od tega v kakšnem družbenem kontekstu bi se pojavila.

Diskurzivni pristop

Hall definira diskurz kot konstrukcijo znanja o določeni temi ali praksi. (Hall, Stuart 1997, 2003: 44) Gre za verigo idej, podob in praks, ki vzpostavijo način komuniciranja o izbrani temi ter oblikujejo znanje in vedenje o njej. Na osnovi Hallove teze lahko sklepam, da diskurzi, ki so se pojavili na temo kloniranje konstruirajo znanje in vedenje o tej temi in praksi.

Po mnenju Vivian Burr vsak diskurz vpelje druge vidike, postavi drugačna vprašanja in zahteva drugačno vpletenost in narekuje drugačna prepričanja oz. dejanja. Diskurzi preko povedanega, napisanega ali kako drugače reprezentiranega, služijo kot konstrukt fenomenov našega sveta o nas. Različni diskurzi konstruirajo te stvari na različne načine. Vsak diskurz trdi, da je njegov vidik resničen in edini pravi način gledanja določene stvari. (1998:48-51) V bistvu se vse kar se da »prebrati« kot pomen, lahko obravnava kot manifestacija enega ali več diskurzov, tako tudi članki in proglašajo ustvarjajo diskurze.

Foucault meni, da se znanje, ki ga določen diskurz producira povezuje z oblastjo, regulira vodenje in vpliva na konstrukcijo identitet. (Foucault v Hall 1997:42-43) Vpliv diskurzov o kloniranju na oblast in reguliranje zakonodaje se jasno kaže tako pri nas kot tudi v tujini.

Diskurz ni nikoli sestavljen iz ene izjave, enega teksta, enega dejanja ali enega vira. Foucault trdi, da pomen ne obstaja zunaj diskurza. Vsaka družba ima režime resnice, svojo splošno politiko. Diskurzivne strukture so tiste, ki omogočajo, da dogodek ali objekt percipiramo kot resničen in materialen. (Foucault v Hall 1997: 49) Dokler znanstvenikom ni uspelo klonirati ovce Dolly v družbi kloniranje skoraj ni obstajalo. Z problematiziranjem prenosa tehnologije iz živali na človeka pa so se razvnele številne debate. Tako je kloniranje postalo resnično.

Prevladujoči diskurzi o kloniranju v slovenskem medijskem prostoru

V slovenskem medijskem prostoru so se pojavili diskurzi o kloniranju, ki sem jih zaradi jasnosti in nazornosti uvrstila v tri osnovna področja, katera so država, družba in tehnika.

V obravnavo so vključeni vsi članki, ki so obravnavali kloniranje v Večerju v obdobju od januarja 2002 do oktobra 2003. Prav tako so vključeni vsi članki na temo kloniranja iz revije Mladine v letu 2002 oz. do oktobra 2003. Analiza vsebuje tudi članke iz Slovenskih novic od januarja do oktobra 2003, ki sem jih pregledovala ročno in ne elektronsko kot v ostalih primerjih, zato je možno, da kateri članek ni zajet v analizo. Zanimivo je, da so se v vseh analiziranih medijih pojavljali članki s podobno vsebino.

Področje države

V področje država sem uvrstila diskurze, ki obravnavajo kloniranje s političnega, pravnega in gospodarskega vidika in so povezani z državo.

Politični diskurz se osredotoča predvsem na reakcije vodilnih političnih teles in predsednikov različnih držav do izbrane teme. Opredelila bi ga lahko v dveh delih. Prvi in poglobljeni del se nanaša na razmišljanje kako pomembna in nevarna je tema kloniranja in genetskega inženiringa, saj se z njo ukvarjajo celo najvišji politiki in kako nevarno je to početje, saj je večina držav zelo omejila raziskovanja in poskuse. Drugi del (redkeje uporabljen) pa se nanaša na ironičen vidik delovanja oz. opredeljevanja politikov do te teme, kar ni nič nenavadnega, saj se na ta način vključi tudi diskurz o politikih. Diskurz želi prikazati velik pomen in potencialne nevarnosti kloniranja in genetskega inženiringa, po drugi strani pa se posmehuje politikom, ki se skoraj nikoli ne morejo poenotiti, glede izbrane teme pa razmišljajo skoraj identično, vsaj večina. Primer političnega diskurza je članek Evropski parlament za prepoved kloniranja (Večer, 12.4.2003:3).

V okviru pravnega diskurza so zajeti vsi zakoni in dopolnitve zakonodaj na področju kloniranja in genetskega inženiringa. Osredotoča se predvsem na polemike o

sprejemanju posameznih zakonov, ki večinoma omejujejo ali preprečujejo kloniranje in genetski inženiring. Prevladujeta dve različni mnenji: od tega da je zakonodaja prestroga in onemogoča znanstveno raziskovanje, do tega, da je nujno, da je država omejila preizkušanje na tako pomembnem področju ali pa vsaj, da ga omeji, dokler ne bo več dokazov o uspešnosti metode. Ena najpomembnejših tem je gotovo britanski zakon, ki dovoljuje kloniranje do 14 dni starih zarodkov. V pravni diskurz lahko uvrstimo članke Evropski patentni urad spremenil patent za genetsko spreminjanje človeških zarodkov. (Mladina, 24.7.2002:16), »Tvorci« Eve na sodišču (Večer, 4.1.2003:2), Za klon bi tudi umrl (Slovenske novice, 23.1.2003:24)

Osnova gospodarskega diskurza je denar in druge relevantne gospodarske koristi. Po tem konceptu je cilj medicinskega raziskovanja in preizkušanja novosti v denarju. Znanstveniki so le globalni trgovci, farmacevtske firme se namreč borijo za monopole in zato potrebujejo uspešne znanstvenike, saj je rast delnic odvisna od njihovih uspehov itd. Na gospodarski diskurz se navezuje članek Prihodnost bo prinesla tudi klonirane hišne ljubljence. (Marinovič, Glorija 2002:19)

Področje družbe

V področje družbe sem uvrstila naslednje diskurze: etično-moralni in družbeni diskurz, verski diskurz, diskurz znanstvene fantastike in diskurz popularne kulture.

Etično-moralni in družbeni diskurz se ukvarja predvsem z etiko, moralo in družbenimi vrednotami, zato sem ga tudi tako poimenovala. Prevladujoče smernice tega diskurza se nanašajo na naslednje koncepte: tradicija, kultura, morala, pravičnost, duhovnost, osebne pravice, družbene vrednote, ki se nanašajo predvsem na prevladujočo religijo, konzervatizem itd. Ta koncept zavrača znanstvena raziskovanja in novosti, ki bi lahko vplivale na tradicionalne družbene odnose. Opozarja na neobvladljive in (še) nedokazane (pozitivne predvsem pa negativne) posledice za človeka in človeštvo. Je eden najbolje zastopanih diskurzov na temo kloniranja in genetskega inženiringa. To ni presenetljivo, saj se opira na prevladujoče družbene norme in prepričanja. Primer tega diskurza naslednji članki: Na sredini okrogli mizi o etičnih vprašanjih kloniranja (Marinovič, Glorija 2003:2), Ali lahko kloniramo človeško dušo (Kores, Jacks Darinko 2003:15), Stanford University napovedala kloniranje človeških zarodkov (Mladina,

11.12.2002:15), Ni dokazov za Evo, napoved novih klonov (Celec, Boštjan 2003:2), Nizozemski lezbijki s klonirano punčko (Slovenske novice, 6.1.2003:2)

Verski diskurzi sem napisala zato, ker ne gre za en diskurz, ampak več diskurzov, ki temo obravnavajo iz religioznega stališča, zato sem jih združila pod eno področje. V slovenskem časopisju se je največ pisalo prav o rimskokatoliškem stališču do kloniranja in o verskem združenju ali gibanju raelinov¹⁵. Rimsko katoliška cerkev ostro nasprotuje vsem poskusom kloniranja in preizkušanj, pri tem se naslanja na vero ter na etiko in moralo. Raelieni (imenovani po vodju Raël-u) so vneti zagovorniki kloniranja. Rael je pomemben, ker je ustanovil Clonaid, prvo podjetja za kloniranje človeka na svetu. Primer za ta diskurz sta članka Klonmašina na Rogli (Mladina, 13.1.2003:6), Komuniciranje z nezemljani (Štefančič, Marcel jr. 2002:22)

Koncept, ki se nanaša le na znanstveno fantastiko, se pojavi le redko. Osnovni koncept se nanaša na znanstveno raziskovanje s pretirano željo po vedno večjih in boljših rezultatih na določenem področju, (v tem primeru kloniranja), na katere še svet in znanstveniki sami niso pripravljeni in zato običajno stvari uidejo iz rok znanstvenikov, kar pa lahko ima katastrofalne posledice za človeštvo. Ta osnovna zgodba se uprizarja v različnih filmih, knjigah pa tudi na odrih in v računalniških igrinah. Na ta diskurz se navezuje članek Laži za otroke (Cundrič, Janez 2002:37)

Diskurz popularne kulture skuša vpeljati znanost v vsakdanje življenje. Tako nastajajo različne knjige s področja kloniranja od prvega kloniranja ovce Dolly pa vse do predpostavke o prvem kloniranju človeka. Področje kloniranja vpelje v vse življenjske vidike: od kina do računalniških igrin, do različnih predstav gledaliških skupin, pevskih zborov ali celo tako poimenovanih samih skupin. Dober primer diskurza popularne kulture sta članka Izid nove uspešnice Francisa Fukuyame v slovenskem prevodu (Budal, Martina 2003:12) in Konec človeštva (Slovenske novice, 21.8.2003:11)

---

¹⁵ Raelienci verjamejo, da vse skupaj temelji na znanosti in ne na nadnaravnih bitjih. Človek ni sad evolucije. Celotno življenje na Zemlji, skupaj s človekom, je bilo spočeto kot znanstveni poskus v laboratoriju. Opravili so ga ljudje z drugega planeta, ki so prišli z neba in se imenujejo ljudstvo Elohim. Zdaj se tudi predstavniki ljudstva Elohim želijo vrniti na Zemljo. Kratkoročen cilj raeliskega gibanja je postaviti ambasado, kamor bodo ta bitja zelo kmalu prišla v spremstvu velikih prerokov (saj verjamejo v vse preroke), kot so Kristus, Buda in Mohamed. Ti s pomočjo kloniranja živijo na njihovem planetu Večnih. Rael zavzeto zagovarja stališče, da nam kloniranje omogoča večno življenje. Rael napoveduje naslednji korak, ki bo: »Ko bomo spoznali postopek hitre rasti celic in bomo zmožni prekopirati vse podatke iz vaših možganov v drugo telo. Ko boste umrli, se boste lahko zbudili v novem telesu in to boste vi. Ne vaš dvojček, to boste vi sami.« (Mikola, Maša 2002:18).

Področje tehnike

V področje tehnike sem uvrstila znanstveno – medicinski in biološki diskurz, ki se v slovenskem medijskem področju ne pojavlja prav pogosto.

Diskurz sem poimenovala znanstveno – medicinski, ker se osredotoča na medicino kot znanost, ki raziskuje za dobrobit družbe, in biološki, ker je v tem diskurzu veliko govora o sami biologiji in tehničnih postopkih kloniranja. Znanstveno – medicinski in biološki okvir želi javnosti predstaviti za kaj gre pri kloniranju in kaj se dejansko zgodi in kako daleč oz. kaj je znanstvenikom že uspelo izvesti, ob tem pa nemalokrat želi opozoriti na napačno predstavljanje kloniranja javnosti. Vsekakor, prav velikokrat ne govori o vseh neuspelih poskusih kloniranja. Ta koncept se zavzema za razvoj, napredek, torej za nadaljnjo bolj ali manj neomejeno raziskovanje. Poudarja prednosti spoznanj raziskovanj, ki jih lahko uporabimo za namene zdravljenj različnih obolenj kot tudi na drugih medicinskih področjih. Zaenkrat prevladujejo mnenja v prid terapevtskemu kloniranju, manj pa kloniranju v reproduktivne namene, vsaj dokler ne bo medicina tako napredovala, da bo znala kloniranje »brez napak« tudi izvesti. Primer tega diskurza sta članka Je kloniranje človeka nemogoče? (Motaln, Mojca 2003:8) in Biser iz Idaha je klonirani mulec (Slovenske novice, 2.6.2003:24)

Slovenija in zakoni

Kloniranje pa ni vzpodbudilo le javne razprave, ampak tudi pravne ukrepe. Slovenija je leta 1998 ratificirala Konvencijo o varstvu človekovih pravic in dostojanstva človeškega bitja v zvezi z uporabo biologije in medicine in dodatni protokol o prepovedi kloniranja človeških bitij. (Ur.l. RS-MP, št 17/1998 in v¹⁶)

Julija 2002 je bil prav tako sprejet Zakon o ravnanju z gensko spremenjenimi organizmi. (Ur.l. RS, ŠT 67/2002)

Po Konvenciji se smejo uporabljati napovedne genetske raziskave samo v zdravstvene ali znanstvene namene in samo ob ustreznem genetskem svetovanju. Posegi na človeškem genomu se smejo uporabiti le za preventivne, diagnostične ali terapevtske namene in to samo, če njihov cilj ni uvesti kakršne koli spremembe v genom potomcev. S konvencijo smo prepovedali tudi izbiro spola, s pomočjo medicinskih metod, razen če bi se s tem izognili hudi dedni bolezni vezani na spol. V Sloveniji je prepovedano ustvarjanje človeških zarodkov v raziskovalne namene, prepovedan je tudi vsak poseg, katerega namen je ustvariti človeško bitje, ki je istovetno z drugim človeškim bitjem, živim ali mrtvim.

---

¹⁶ »Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in dostojanstva človeškega bitja v zvezi z uporabo biologije in medicine«, <http://193.41.36.136/bazeu//MP/1998/017/B/52421289.htm> (26.11.2003)

SOCIALNI MARKETING

Proglase, ki bodo analizirani v nadaljevanju, uvrščamo v področje socialnega marketinga. Ta se je kot disciplina razvil v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko sta Philip Kotler in Gerald Zaltman spoznala, da lahko načela marketinga, ki veljajo za prodajo izdelkov potrošnikom, uporabimo tudi za »prodajo« idej, stališč in vedenja.¹⁷

Kotler in Zaltman opredeljujeta socialni marketing kot »oblikovanje, izvedbo in nadzor programov, ki so namenjeni vplivanju za sprejem družbenih idej.« (Jančič, 1996:66) Organizacije, ki se poslužujejo metod in tehnik socialnega marketinga stremijo pri svojem delu k različnim ciljem. Lahko gre za (Kotler, Armstrong, 1987:503) pridobivanje razumevanja (kognitivno spremembo), sprožitev dejanja, ravnanja (akcijsko spremembo), spremembo vedenjskih vzorcev (spremembo vedenja) ali vplivanje na spremembo osnovnih vrednot (spremembo vrednot). Do uresničitve ciljev pride, če občinstvo verjame v koristnost in smiselnost predloga.

Na osnovi kratkega pregleda dogajanja po svetu menim, da so za sprejem ali zavrnitev določenih zakonov uporabili vse zgoraj navedene cilje socialnega marketinga. Kot primer lahko navedem oglaševanje kloniranja v ZDA. Po mojem mnenju socialni marketing kloniranja v Sloveniji ni zajemal ciljev kot so sprožitev dejanja, ravnanja in spremembe vedenjskih vzorcev. Pojavil se je le kot odmev ali reakcija na dogajanje po svetu. Najbolj se je zavzemal za potrditev ali razširitev osnovnih vrednot in za pridobitev razumevanja. Kot orodja socialnega marketinga za kloniranje bi v Sloveniji lahko prepoznala publiciteto, odnose z javnostmi in oglaševanje.

Oglaševanje

Beseda oglaševanje izhaja iz latinske besede *advertere*, ki pomeni usmeriti pozornost k nečemu ali k nekemu. Tako tudi analizirani proglesi usmerjajo pozornost k možnim problemom in posledicam kloniranja. Temeljne funkcije klasičnega oglaševanja so informirati, prepričati in spomniti, prenesemo pa jih lahko tudi na oglaševanje družbenih problemov. Analizirani proglesi so nas želeli informirati o možnih

---

¹⁷ »What is Social Marketing? By Nedra Kline Weinreich«, <http://social-marketing.com/Whatis.html> (15.12.2003)

posledicah kloniranja, prav tako so nas želeli prepričati o njihovi možni realnosti in spomniti, da problema ne smemo zanemariti.

Oglaševanje družbenih problemov se je v zadnjih letih močno povečalo. Do sedaj se je oglaševalo že veliko družbenih problemov med njimi tudi nadzor orožja, pravica do splava, pravice živali, okoljske teme in tudi kloniranje. W.Ronald Lane in J.Thomas Russell na osnovi vedno večji zmožnosti medijev in zoženih ciljnih skupin menita, da bo oglaševanje idej v prihodnosti še pridobilo na pomenu. (2001:22)

Učinki oglaševanja

Učinke socialnega marketinga je v povezavi s strategijami socialnih sprememb relativno težko oceniti. Znotraj strategij je težko sprožiti socialne spremembe, saj je odziv odvisen od prostovoljnosti ravnanja ciljne skupine.

Glede na to, da se moja naloga navezuje na proglose, se bom posvetila družbeni vlogi oglaševanja, ne ekonomski, saj ekonomska funkcija oglaševanja vključuje informiranje potrošnikov o novih proizvodih, lokaciji, ceni in distribuciji. Oglaševanje kot funkcija družbene sile pa vpliva na dva različna načina, in sicer oglaševanje kot nenamerna družbena vloga in kot oglaševalska namerna družbena vloga. (Lane, W.Ronald in Russell J.Thomas 2001:333-334)

Oglaševanje kot nenamerna družbena vloga. Oglaševanje je tako odsev kot oblikovalec javnega mnenja, morale in družbenih standardov. Oglaševanje vzpostavi družbeno agendo pričakovanega, zaželenega modnega in okusnega itd. Na primer za oglaševalce je pomembno, da pri občinstvu vzbudijo občutek edinstvene vrednosti vsakega posameznika, saj ga tako bolj nagovorijo k nakupu določenega izdelka. Edinstvena vrednost vsakega posameznika pa vpliva tudi na razmišljanje o kloniranju, saj kloniranje to vrednoto izključuje.

Oglaševalska namerna družbena vloga. Ko se oglaševalske kampanje borijo proti zlorabi otrok, požigom gozdov, drogam itd. so uporabljene za promocijo družbenih aktivnosti. Tako so se npr. oglasi v ZDA neposredno borili za prepoved kloniranja.

Ugotovila sem, da ima oglaševanje veliko družbeno vlogo. Oglaševalci ustvarjajo svoj svet realnosti in s svojimi vsebinami soustvarjajo družbene pomene.

MEDIJI IN DRUŽBENA KONSTRUKCIJA REALNOSTI

Množični mediji v današnjem času posegajo na vsa področja družbenega življenja in večina raziskovalcev medijskega vpliva je soglasna, da imajo mediji vpliv na občinstvo. O tem pa obstaja več različnih mnenj, od tega, da imajo mediji močan vpliv na občinstvo in da je ob tem občinstvo pasivno in »drogirano« od medijev oz. medijskih vsebin, do tega, da mediji nimajo velikega vpliva, saj je občinstvo aktivno, racionalno in ima sposobnost lastne presoje.

Po mnenju Vrega (1990: 308) imajo mediji v sodobnih razvitih družbah veliko moč, saj tvorijo dominantni komunikacijski sistem, ki vzdržuje, krepi in reproducira ideološki diskurz vladajoče strukture. Mediji delujejo kot politično prepričevalne in mobilizacijske institucije vladajoče stranke ali koalicije strank ter nastopajo kot glavni akter pri oblikovanju javnega mnenja.

Zaradi pomanjkanja lastnih izkušenj in vedno večje potrebe po vpetosti v družbeno – kulturni sistem, ki je mnogo širši kot kdajkoli prej (predvsem zaradi večje globalizacije sveta), smo vedno bolj odvisni od informacij, ki jih dobimo iz medijev. Mediji se borijo za pozornost občinstva, ki ga je danes težko doseči zaradi prenasičenosti informacij, zato iščejo drugačne, odstopajoče, provokativne in podobne poglede. Predstavitev določenih tem v medijih le – te aktualizira. Tudi na primeru kloniranja je vidno, da je kljub kratki predstavitvi kloniranja z različnih vidikov prevladoval spektakularni družbeno moralni vidik.

Radio, televizija, filmi, časopisi, revije in drugi produkti medijske kulture nam ponujajo vsebine, po katerih lahko oblikujemo svoje identitete, svoje zavedanje o sebi in drugih. Pomagajo nam oblikovati naš pogled na svet in na globlje vrednote, ki jih posedujemo.

Prav tako kot mediji tudi oglaševalci ustvarjajo kvazi realnost. Ta kvazi realnost se največkrat nanaša na srečo, osebna zadovoljstva, status, oz. vse stvari, ki jih oglasi obljubijo, če kupiš določen izdelek. V družbenih oglasih pa pogosto opozarjajo na posledice v primeru določenega ravnanja.

Oglaševanje s svojim predstavljanjem tako potrošnih kot družbenih vsebin v veliki meri predstavlja pomemben del današnje kulture. S svojim načinom delovanja oblikuje našo potrošnjo, družbeno identiteto, način življenja, naša zavedanja in stališča... Preko spretno oblikovanih sporočil ne vpliva le na našo izbiro izdelka, ampak tudi na naše vrednote, stališča, itd.

Revija Mladina

Nekaj besed bom namenila reviji Mladina iz katere sem vzela proglose, ki jih bom v nadaljevanju analizirala.

Mladina se sama predstavlja kot tednik, s stališčem in z odnosom. Stališče in odnos kaže do aktualnih političnih, družbenih in kulturnih dogodkov in pojavov. Tednik podpira odprto družbo, postavlja državljana pred državo, manjšino pred večino, etiko pred etiketo, izziva stereotipe, zagotavlja poglede drugačne od prevladujočih, daje možnost izbire in postavlja novinarske standarde z aktualnostjo, poglobljenostjo in kredibilnostjo obravnave gradiva.¹⁸

Od leta 1997 v Mladini objavljajo družbeno angažirane oglase – proglose, s katerimi želijo opozoriti na probleme sodobne družbe, človeka in okolja, probleme sedanjosti in prihodnosti, do katerih ne smemo ostati ravnodušni. Poglejmo si nekaj tem za leto 2003: NATO, genetski inženiring, ekonomski imperializem, nestrpnost, nasilje v družini, ekološke katastrofe, socialna izključenost, mentalno onesnaževanje, otroci z roba, zasvojenosti, nadzorovanje, bolezni našega časa.¹⁹ S proglassi želijo nagovoriti človekovo zavest.

---

¹⁸ »Zakaj oglaševati v Mladini«, <http://mladina.si/podjetje/oglasovanje/razlogi.html> (29.11.2003)

¹⁹ »Proglas«, <http://mladina.si/projekti/proglas.html> (29.11.2003)

KONCEPT ANALIZE PROGLASOV

Osredotočila se bom na vsebinski vidik proglasov, ki ga bom ugotavljala preko slike in teksta. Ne bom pa se poglobljala v oblikovno tehniko, saj je moj cilj poiskati le možne vsebinske pomene. Pri analizi bom poskušala najti čim več pomenov, ki jih ta proglas ponuja, to pa bom naredila na osnovi diskurzivne in semiotske analize.

V nalogi bom analizirala proglase oz. družbene oglase objavljene v reviji Mladina v februarju 2003 na temo genetski inženiring. Podrobnejšo analizo vsakega proglasa bom naredila v nadaljevanju naloge, sedaj pa bi rada povzela le vsebine proglasov in nekatere skupne značilnosti.

Najprej bom identificirala in opisala predmet in ozadje proglasa, nato bom na osnovi tega ugotavljala njegov pomen. Za dodatne pomene si bom pomagala še s semiotiko. Opredelila se bom predvsem na Piercevo razdelitev znakov v ikone, indekse in simbole. V tem delu analize bom ugotavljala tudi denotativni in konotativne pomene proglasov.

Namen proglasov je bil predstaviti aktualno temo genetskega inženiringa, ki jo večina širše javnosti razume predvsem kot kloniranje. Opozoriti so želeli predvsem na možne nevarnosti nove biološke tehnologije in probleme predstaviti širši javnosti. Kljub temu, da to ni bil prvi stik potrošnikov s predstavitvijo te teme, so proglesi zaradi svoje drugačnosti, domiselnosti in provokativnosti pritegnili pozornost mnogih. Čeprav je bila tema kloniranja javnosti že predstavljena v različnih medijih, so ti proglesi s svojo vsebino še bolj poglobili strah pred možnimi zapleti, saj so posledice, zaradi načina predstavitve –slik, predstavljene bolj živo.

Gre za štiri različne proglase s podobno vsebino, ki so bili objavljeni v štirih zaporednih številkah v obdobju enega meseca, zato bi jih lahko šteli za neke vrste oglaševalsko akcijo. Ne gre za klasično oglaševalsko akcijo, kot jih poznamo pri oglaševanju potrošnih dobrin, kjer se en oglas (oz. njegove inačice) pojavlja v več medijih.

Čeprav je tema aktualna tudi drugod po svetu in bi te proglase lahko uporabili tudi v drugih državah sveta, so bili proglesi narejeni in predstavljeni v slovenskem prostoru.

Če želimo te proglase razumeti, moramo imeti vsaj nekaj osnovnega znanja o genetskem inženiringu (kloniranju), da lahko razumemo, kaj želi proglas s prikazanim povedati.

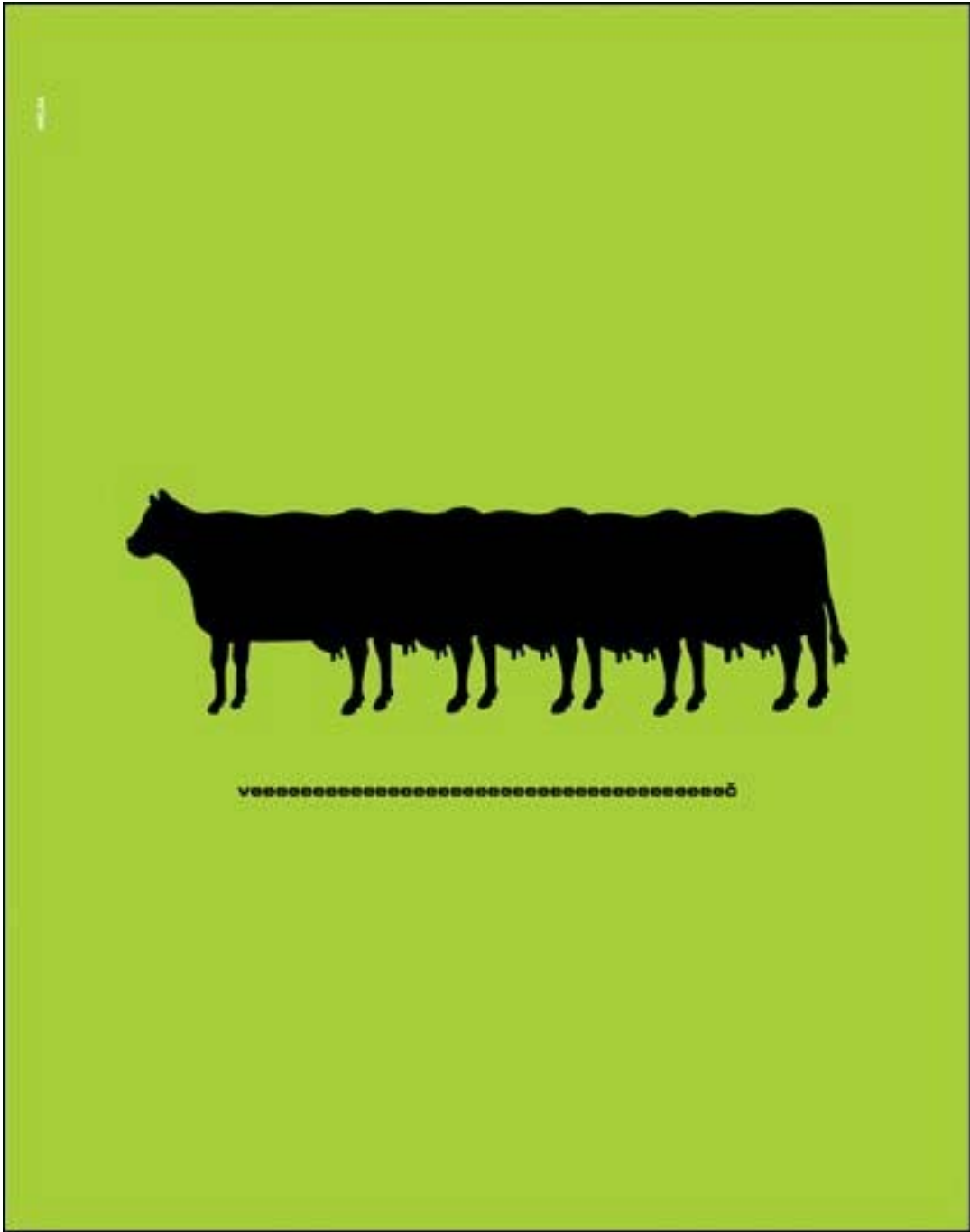
Kratek opis proglasov

Prvi proglas prikazuje kravo z pomnoženim delom telesa. Krava je črne barve na zeleni podlagi. Pod njo je napis več, z večkrat zapisano črko e.

Drugi proglas prikazuje zarodek z etiketo na hrbtu. Zarodek ni povezan z nobenim objektom in samostojno stoji na beli podlagi. Pod proglasom je dodan tekst »Model xx2003 – all natural: 10% Jennifer Lopez, 20% Sharon Stone, 50% Hillary Clinton, 20% Cindy Crawford. Samo še ta mesec po prednaročniški ceni. Slika je simbolna.

Tretji proglas prikazuje očeta z otrokom. Otrok je identičnega videza kot oče. Pod fotografijo je zapisan tekst Clonfailed.

Četrty proglas prikazuje pet različnih znakov. Znaki so postavljeni od leve proti desni, v vodoravni liniji. Ozadje je rdeče barve.

Analiza proglasa – Krava

Osnovni podatki o proglasu

Objava:	Mladina, št. 05, leto 2003
Avtor proglasa:	Agencija Imelda
Velikost proglasa: širina x višina	22,1 x 27,9 cm (enak format kot format revije)
Kvaliteta papirja:	Kvaliteten, gladek papir
Stran objave:	1
Razpisana tema proglasa:	Genetski inženiring

Analiza slike

Proglas je sestavljen iz slike in teksta. Slika ima vedno pritegovalno funkcijo, v analiziranem primeru pa še posebej, ker je krava prikazana neobičajno in ker je postavljena v središčno pozicijo proglasa.

Ozadje proglasa predstavlja svetlo zelena barva, ki ne deluje naravno, saj je barva travnikov, pašnikov in drugih zelenic drugačne zelene barve. Zelena barve narave se predpostavlja, ker je predmet proglasa krava, ki jo večina izmed nas uvršča v naravo ali hlev. Možen pomen svetlo zelene barve lahko najdemo v vsebinski zasnovi proglasa. Proglas prikazuje kravo, ki je bila klonirana ali genetsko spremenjena. Potem bi bilo tudi možno, da je genetsko spremenjena tudi hrana za živino na primer trava. Posledica genetske spremembe bi lahko bila tudi njena nenavadna barva.

Posebnost krave je njena dolžina in mnogoudje telesa. Na sliki je multipliciran del kravjega telesa. Multiplicirano je telo brez prvih nog in glave, pomembno je tudi, da je rep tako kot glava samo eden in je le na koncu zadnje ponovitve telesa. Tako ima krava le eno glavo, en par sprednjih nog in en rep ter pet parov zadnjih nog, pet trupov in devet vimen. Zanimivo je, da ima prvi trup krave vse dele krave: glavo, trup, sprednje in zadnje noge ter eno vime, nima pa repa, medtem ko imajo ostali podvojeni deli trupov dvojne vime. Zato sta možni dve razlagi.

Ena možnost je, da s tem snovalec proglasa želel poudariti nepravilnosti, ki se dogajajo pri kloniranju, genetskem inženiringu, kot so na primer, da ima en osebek

več parov rok, nog ali drugih organov. Drug pomen, ki ga lahko razberemo, pa nasprotuje prvemu in ponuja prednosti genetskega inženiringa, ki lahko omogoči veliko bolj plodne krave. Podvojena vimena krav in delov telesa bi lahko nakazovala, koliko več mleka in mesa bi nam krave lahko dale, če bi jih genetsko spremenili. Tema konotacijama se pridružuje tudi tekst veeeč, ki lahko pomeni več organov kot je potrebno, ki lahko pomeni več nove »nevarne tehnologije« in neznanja znanstvenikov oz. nepoznavanja posledic in več napak ali pa preprosto več mleka, več pridelka, več denarja, itd.

Zanimivo je, da če bi kravi odstranili srednje člene (trupe, noge in vimena) in bi takoj po prvih nogah dodali zadnji trup, ker ima le ta rep, bi ugotovili, da tudi tako ne bi sestavili normalne krave, saj bi ta imela dva vimena.

Pomembno vlogo igra tudi barva krave, črna barva. V naravi so krave sicer različnih barv, običajno so barvaste in sicer od različnih odtenkov rjave in bele do črno-belo kombinacije. Črna barva na svetlo zeleni podlagi subjekt zelo poudari, vendar pa črna barva simbolizira tudi negativnost in nekaj slabega. Tako bi lahko razumeli, da krava predstavlja nekaj negativnega. Težko verjamem, da je avtor proglosa menil, da krava predstavlja nekaj negativnega, prej menim, da je avtor izbral črno barvo zato, da bi povezal kravo s črno, negativno tehnologijo na osnovi katere je ta krava nastala. Druga možnost je, da črna barva pomeni le tehniko vizualnega predstavljanja, kot npr. izrezovanje podob in nato postavitve izrezanih podob na svetle podlage (v našem primeru svetlo zeleno). Ta tehnika ustvarja kontraste, prav tako pa barve na proglosu predstavljajo kontrast, nasprotje. Zanimivo je, da snovalec proglosa ni izbral črno bele kombinacije ali celotne barvne slike. Črno bela kombinacija bi lahko predstavljala tudi razmerje med dobrim in slabim. Prav tako črno bele slike večkrat nakazujejo preteklost, barvne pa prihodnost oz. sedanost, vendar pa tega ne bi mogli prenesti na analiziran primer.

Analiza teksta

Pod sliko/podobo krave je dodan tekst, ki je središčno poravnan in raztegnjen in je skladen s sliko. Prav tako je črkovna podoba skladna s sliko. Edini tekst v proglosu se

glasi veeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeč. Pomembno je, da je tam, kjer se začne črka »v« narisana glava krave, kjer so črke »e« je narisano podvajanje telesa krave in kjer je črka »č« je narisano konec krave (to označuje rep krave).

Tekst vsebuje 38 zaporedno zapisanih črk »e« v besedi »več« in deluje kot besedni poudarek nenormalnosti ali plodnosti (za tvorjenje velikih količin mleka). Menim, da je oglaševalec hotel predvsem izpostaviti prvi pomen, torej opozoriti na možne napake pri kloniranju, saj se neobičajnost oz. nepravilnost pokaže tudi v besedi več, ki je napisana s tolikimi ponovitvami črke »e«.

Semiotična analiza

Preko analize teksta in slike sem ugotovila veliko konotativnih pomenov kot je na primer, da kloniranje lahko privede do pomembnih napak ali nenormalnosti kloniranih organizmov. V prvem delu sem prav tako že opisala denotativni pomen proglaša, to je krava (ena glava in rep) z več trupi in vimeni. Kot denotativni in konotativni pomen bi lahko zapisala vse elemente v proglašu, ne samo predmet proglaša. Na primer zelena barva na denotativni ravni označuje eno izmed barv barvnega spektra, na konotativni ravni pa lahko pomeni genetsko spremenjeno travo ali katerega izmed zgoraj navedenih možnosti.

Na osnovi različnih znakov in njihovih kombinacij v določenem proglašu sem razbrala zgoraj navede pomene. Sedaj pa si še pogledajmo katere vrste znakov po Piercu najdemo v analiziranem proglašu.

Krava je indeks, saj nakazuje genetsko spremenjeno kravo. Da bi razumeli kaj nakazuje takšna oblika krave moramo imeti znanje o napredkih sodobne tehnologije in o njenih možnostih. Vime je indeks za plodnost (tvorjenje mleka) ali za nenormalnost (mnogoudje).

Diskurzivna analiza

Proglaša lahko predstavlja dve medsebojno povezani temi, t.j. kloniranje in genetski inženiring. V prvem primeru je krava neuspešno klon, saj ima preveč udov in je tako

spáček. Tovrstne napake so v današnjem času pogoste. Zavedati se moramo, da so poizkusi kloniranja v prvi začetni fazi in da so močno omejeni, velikokrat so neuspešni do te mere, da se klon sploh ne razvije ali pa ima ta velike biološke napake. Več udje je ena najpogostejših napak prvih klonirancev. Drug pomen, ki se nanaša na genetski inženiring pa bi lahko pomenil kombiniranje genov različnih organizmov, za pridobivanje novih vrst ali izboljšanje možnosti za obstoječe vrste. Tako bi na primer kravi vstavili gene, ki bi vplivali na tvorjenje večjih količin mleka ipd. V proglasu ta pomen simbolizirajo vedno znova (za vsak trup) dvojna vimena. S tema pomenoma se proglas navezuje na znanstveno/medicinski in biološki diskurz, saj govori o novih možnostih sodobne tehnike. Kljub temu, da ne moremo zanemariti pomena o genetsko spremenjeni živali za večjo produktivnost, mislim, da je snovalec želel bolj pokazati na nepravilnosti, ki se dogajajo pri kloniranju. Ta pomen se veliko bolj sklada z družbenim diskurzom, kjer se omenjajo nevarnosti sodobne tehnike od fizičnih, psihičnih in duševnih motenj, medtem ko znanstveno/medicinski in biološki diskurz zelo malo govori o napakah in nizki stopnji uspešnosti kloniranja in drugih genetskih tehnikah.

Če se še enkrat vrnemo k pomenu večje produktivnosti, torej, da bi takšne živali, krave, lahko tvorile veliko več mleka kot do sedaj, se s tem pomenom posredno začnemo nanašati tudi na gospodarski diskurz, saj je več mleka povezano z večjo proizvodnjo, ta pa z večjo prodajo, ki prinaša več denarja. Seveda bi zagovorniki genetsko spremenjenih organizmov za namene večje proizvodnje živil trdili, da s tem lahko posredno in neposredno prispevamo k zmanjševanju svetovne lakote. Tako bi zagovorniki genetsko spremenjenih živali poudarili svojo družbeno odgovornost in se tako poskušali navezati na družbeni diskurz. Kot vidimo se proglas povezuje z različnimi diskurzi, vendar menim, da prevladujeta predvsem znanstveno biološki diskurz in družbeni diskurz.

MODEL READY - ALL NATURAL: 30% LENNIPER LOPCI, 30% SHIRON YTORE, 50% HILARY CLINEBY, 30% CIBBY ORAMFORD
SAMO SE LA MESSO TO PREDNAMODREMI COME TUMA, SE SIM BOLNA.

Analiza proglasa – Zarodek

Osnovni podatki o proglasu

Objava:	Mladina, št. 06, leto 2003
Avtor proglasa:	Futura DDB
Velikost proglasa: širina x višina	22,1 x 27,9 cm (enak format kot format revije)
Kvaliteta papirja:	Kvaliteten, gladek papir
Stran objave:	1
Razpisana tema proglasa:	Genetski inženiring

Analiza slike

Proglas je sestavljen iz teksta in slike. Najprej bom analizirala sliko. Proglas predstavlja fotografijo človeškega zarodka. V analiziranem primeru ima zarodek pritegovalno funkcijo, ker predstavlja sliko, ker je prikazan neobičajno in ker je postavljen v središčno pozicijo proglasa. Središčna vloga zarodka v proglasu nakazuje njegovo pomembnost, kljub njegovi majhnosti. S tako postavitvijo je zarodek v centru naše pozornosti. Pozicija subjekta zagotovo ni bila izbrana naključno.

Ozadje proglasa je popolnoma belo. Zarodek je kožne barve in je zelo majhen, kar je skladno z resnično velikostjo človeških zarodkov. Človeški zarodek je prikazan na beli podlagi brez kakršne koli povezave npr. z materjo, laboratoriji, znanstveniki. Ker je predmet proglasa postavljen izven pričakovanega konteksta, je njegova majhnost še posebej poudarjena, z veliko belo podlago. Velikost zarodka bi lahko ponazarjala majhnost v primerjavi z neskončnostjo ali večnostjo, ki je lahko konotacija belega ozadja. Prav tako je možno razumeti majhnost kot nekaj, kar potrebuje nego in zaščito. Bela barva v ozadju bi lahko predstavljala mogočnost in veličino, ali npr. angele, nebesa ipd. Prav tako bi lahko ponazarjala neomadeževanost (vprašanje spočetja) in svetost. Lahko ponazarja tudi čistost in brezčasnost ali pogled v prihodnost, neznano. Bela barva bi lahko predstavljala tudi večnost.

Predmet proglasa je človeški zarodek, ki je še zelo majhen in še ni popolnoma razvit. Proglas obravnava zarodek kot izdelek, ki ga lahko kupimo.

Na prvi pogled deluje proglas zelo resnično, vendar ob podrobnejšem pogledu in na osnovi obstoječega znanja o zarodkih ugotovimo, da slika ni resnična in da gre za računalniško obdelano fotografijo.

Vsi fotoaparati proizvajajo sliko, fotografijo, ki je zgodovinsko zaznamovana kot bolj objektivna kot npr. govorjenje, slikanje, skiciranje. Obstaja prevladujoče mnenje, da je fotografija objektivna. Kritiki objektivne fotografije trdijo, da je objektivnost vprašljiva, če upoštevamo da fotografira subjekt z lastno voljo (tudi kadar je to računalnik, ga je nekdo sprogramiral, da bo računalnik lahko izbral kaj bo fotografiral in s kakšnega kota.) To sta pomembni vprašanji, saj lahko popolnoma spremenita pomen okoliščin, kadar jih npr. uporabijo kot dokazno gradivo na sodišču. Analiziran proglas, fotografija, ustvarja **mit fotografske resnice**. (Sturken, Marita in Cartwright, Lisa 2001:16) Kljub temu, da vemo, da zarodki nimajo etiket, zarodek deluje resnično in zaradi tega veliko bolj prepričljivo, kot če bi namesto fotografije bila skica ali kakšna druga tehnika predstavitve zarodka. Ker fotografija deluje bolj resnično, tudi bolj vpliva na nas, saj si stvar lažje predstavljamo in izgleda bolj verodostojno in možno. Na verodostojnost proglasa vpliva tudi drža zarodka, ki je povsem običajna.

Posebnosti predmeta proglasa

Hrbtenici zarodka je dodan listek z napisom. Listek predstavlja etiketo kot jo ima vsak kupljen izdelek, na katerem so navodila za uporabo in ravnanje z izdelkom.

Listek, dodan zarodku, z oznako o pravilnem ravnanju z izdelkom prikazuje etiketo, znano predvsem iz tekstilnih izdelkov. Znak, na katerem je narisana človeška roka oz., dlan ter posoda, ki jo na vrhu zaključuje vijugasta črta, pa nakazujeta ročno pranje izdelka. V tem primeru, bi se lahko tudi ta etiketa delno skladala z »izdelkom«. Otroka je potrebno ročno umivati in z njim previdno ravnati. Prav tako je na etiketi označena temperatura 37° kar predstavlja normalno telesno temperaturo človeka. Menim, da oznaka na etiketi, ni bila izbrana naključno. Prav tako lahko vidimo pomen iz pozicije etikete, ki se drži hrbtenice in ne npr. glavice ali trebuščka. Verjetno je etiketa, postavljena na hrbtenico delno zaradi vizualno – estetskih meril, delno pa ima tako tudi simbolični pomen. Nanaša se na osnovno bistvo življenja - hrbtenica kot opora in osnovna gibalna sila.

Zanimivo je, da je prikazan človeški zarodek in ne novorojenec. To nakazuje sicer dejstvo, da se razvoj otroka začne že prej in da se ključne lastnosti otroka določijo že ob oploditvi, vendar zarodek ne more preživeti, dokler se dovolj ne razvije. Tako proglas prikazuje trgovanje že z zarodki (s prvo fazo, tako se nakaže pomen spočetja, genetskega materiala ipd.) in ne trgovanje z otroki.

Analiza teksta

Tekst je v proglasu postavljen v spodnji del in je sredinsko poravnan. Vse črke so napisane z velikimi tiskanimi črkami. Tako je avtor poudaril njihov pomen in pritegnil pozornost. Tekst ni sestavljen iz naslova, osrednjega besedila in slogana, kot je to značilno za tiskane oglase. Tekst se glasi: MODEL XX2003 – ALL NATURAL: 10% JENNIFER LOPEZ, 20% SHARON STONE, 50% HILLARY CLINTON, 20% CINDY CRAWFORD. (napisano v eni vrsti, središčno poravnano.) V drugi vrstici, prav tako središčno poravnano pa piše: SAMO ŠE TA MESEC PO PREDNAROČNIŠKI CENI. SLIKA JE SIMBOLNA.

MODEL XX2003 – ALL NATURAL:

Na etiketah izdelkov običajno piše vrsta, tip in model izdelka ter naziv proizvajalca (distributerja). V našem proglasu piše model XX2003. Res je, da imajo modeli velikokrat potrošniku nerazumljive kratice in oznake, vendar bi v tem primeru, lahko sklepali o pomenu kratic. Te kratice bi lahko razložili na osnovi oznak za tekstilno industrijo. X v tekstilni industriji pomeni ekstra in se nanaša na oznake XL (ekstra large – zelo veliko) ipd. Drug pomen, ki bi ga lahko imela oznaka XX, ki zaenkrat še ne obstaja in jo proglas uvaja za model zarodka, bi lahko bila kombinacija med oznakami tekstilne industrije in matematičnimi oznakami. Tako bi kratica XX lahko pomenila zelo velika neznaka. Prvi X bi pomenil veliko (ekstra) kot oznako iz tekstilne industrije, drugi X bi lahko pomenil matematično neznanko.

Drug napis dodan k modelu, nakazuje na vrsto materiala, kar izhaja iz tekstilne industrije, vendar tukaj namesto bombaž ali v ang. cotton oz. katere druge vrste materiala piše all natural, kar pomeni vse naravno. Celoten izdelek je naraven, kar ima spet dvojen pomen. All natural kot angleška beseda, lahko pomeni, da se bo

izdelek prodajal mednarodno, saj bi tako večina ljudi razumela za kaj gre oz. iz kakšnega materiala je sestavljen. Po drugi strani, pa današnja družba teži k ponovnemu obratu k naravi, k naravnim materialom, naravnemu izvoru, kar bi lahko pomenilo, da je izdelek zelo trendovski in zaželen. Prav tako bi lahko razbrali pomen, da je izdelek sestavljen iz naravnih in ne umetnih materialov.

Stavek se nadaljuje, kajti z dvopičjem proglas nakazuje, katere sestavine so zajete v pojmu vse naravno oz. iz česa je izdelek sestavljen. Zanimivo je, da je tako v analiziranem proglasu kot v tekstilni industriji navedeno iz katerih materialov je sestavljen izdelek in koliko odstotkov katerega materiala vsebuje. V našem primeru je zarodek sestavljen iz 10% Jennifer Lopez, 20% Sharon Stone, 50% Hillary Clinton in 20% Cindy Crawford. Odstotki skupaj predstavljajo celoto. Dodatne pomene bi lahko razbrali tudi iz ključnih ali značilnih lastnosti znanih oseb. Na osnovi sestavin izdelka/zarodka lahko sklepamo, da je zarodek ženskega spola, saj je sestavljen iz delov samih žensk.

Tekst se nadaljuje: Samo še ta mesec po prednaročniški ceni. To je eden izmed običajnih stavkov različnih promocijskih in oglaševalskih akcij. Naročniku oz. potrošniku sporoča, naj se hitro odloči, saj bo tako prihranil pri denarju. Nenavadna je besedna zveza po prednaročniški ceni, saj se ta ponavadi nanaša na naročnino, ki običajno prinaša večkratno prejemanje določenega ali določenih vrst izdelka. Morda je snovalec proglasa s to besedo mislil še kaj drugega, vendar sama v njej ne najdem nobenih drugih relevantnih pomenov, zato menim, da je s tem tekstom želel le še dodatno poudariti stalne promocijske stavke. In še dodaten tekst: Slika je simbolna. To je le še en stavek iz vseh promocijskih materialov, kjer se ponudniki s tem stavkom zavarujejo, ker ni nujno da je izdelek popolnoma enak sliki. Pomembno se mi zdi, da je dodan ta stavek, kajti slika zarodka je lahko res simbolna, saj je vsak človek tudi v najzgodnejši dobi drugačen. Zanimivo je še, da ni nikjer opozorila, ki ga tudi pogosto srečamo v promocijskih materialih, kot npr. za napake v tisku se opravičujemo in si pridržujemo pravico do spremembe cen ali akcija velja do konca razprodaje zalog. Menim, da je snovalec proglasa načrtno izbral ti dve povedi, kljub temu, da je lahko izbiral med velikim številom promocijskih besedil.

Semiotška analiza

Kot sem že omenila v drugem delu naloge je Pierce razlikoval med tremi vrstami znakov. V proglasu zarodka ikono predstavlja fotografija zarodka, indeks je etiketa kot oznaka za blago, ki ga je možno kupiti (uporabljeni indeks je del družbenih in potrošniških kodov, ki morajo biti bralcu znani, če hoče razumeti pomen). Prav tako indeks predstavlja znak na etiketi, ki nakazuje na ročno pranje pri določeni temperaturi. Najvidnejši simboli proglasa so vsekakor znaki za slovenski jezik.

Eden najpomembnejših delov semiotške analize je denotativni in konotativni pomen. Denotativna raven predstavlja opisni pomen, pomen na prvi ravni, konotativna raven pa asociativno vez, razširjen pomen. Preko analize sem ugotovila veliko konotativnih pomenov. Na osnovi etikete oz. listka iz zarodka se konotira pomen, da gre za oznako blaga, ki je naprodaj. Torej je ta zarodek možno kupiti. Tekst v spodnjem delu proglasa dodatno pojasnjuje, da gre za človeški zarodek, ki ga je možno kupiti. Prav tako sem na začetku analize opisala denotativni pomen proglasa, to je fotografija človeškega zarodka z listkom iz hrbtenice.

Diskurzivna analiza

Proglas je bil objavljen na razpisano temo genetski inženiring.²⁰ Pri kloniranju se uporablja genetska tehnologija, vendar se genetska tehnologija ne uporablja samo za kloniranje ampak lahko z njo tudi izboljšujemo zmožnosti organizmov ali spreminjamo določene vrste organizmov ipd. Proglas prikazuje zarodek, ki ima več prednikov, torej je njegov genetski material kombinacija genetskega materiala več oseb. To informacijo izvemo iz teksta. Vsebina proglasa je futuristična. Zaenkrat zmora znanost klonirati eno osebo, ne zna pa še kombinirati več (več kot dve) oseb. Znanost je že izpeljala poskuse vnašanja genov iz zunanjih virov (drugih organizmov) za izboljšanje posameznih lastnosti organizma. Proglas pa prikazuje združitev največjih dosežkov in prihajajočih dosežkov, torej ustvarjanje zarodka, ki bo imel določen odstotek genov enakih kot ta in določen odstotek genov od druge osebe. V proglasu je neizraženo, vendar se da sklepati, da bomo lahko v prihodnosti izbrali katere gene in od koga bi te

---

²⁰ Je proces kombiniranja DNK molekul, različnih izvorov, za ustvarjanje novih DNK zaporedij.

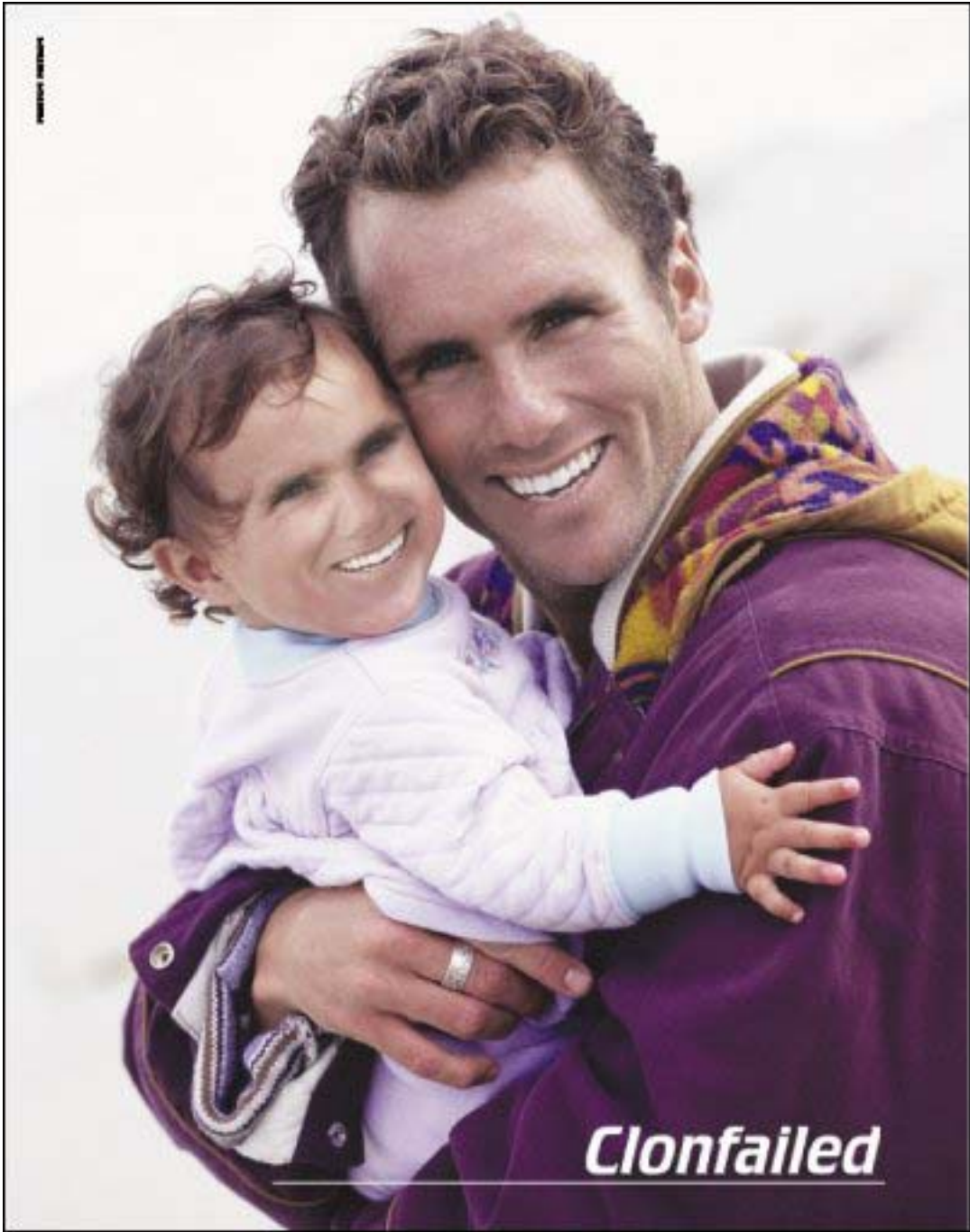
gene želeli, nato pa nam bodo lahko ustvarili takega otroka. Tako kot je na primer v progasu 10% Jennifer Lopez, 20% Sharon Stone, 50% Hillary Clinton, 20% Cindy Crawford, dodali bomo le še želimo tistih 10% Jennifer Lopez, ki so odgovorni za njeno postavo, zadnjico, ali 20% genov Cindy Crawford, ki vplivajo na njeno lepoto itd.

Osnovni namen progasa je opozoriti na možne znanstvene dosežke, ki ne bodo koristile le bolnim, ampak jih bodo uporabljali v povsem druge namene. Tako se bo dalo otroka oz. zarodek naročiti, vendar ne samo naročiti, zahtevali bomo otroka po meri (velikost, postava, barva oči, IQ...). Vse to pa seveda ne bo zastoj, zarodek/otroka bo potrebno kupiti. Otrok bo postal izdelek po meri. Tako tudi v progasu vidimo, da ima otrok etiketo za pravilno ravnanje kot vsak drug izdelek, ki ga lahko kupimo. In iz tega se bo razvila celo trgovina, saj oglas prikazuje možen način oglaševanja novih »izdelkov«.

Proglas se tako opira na več diskurzov. Eden je vsekakor etični/moralni in družbeni, ki govori o razvrednotenju otroka in s tem tudi človeka. Otrok in posledično človek ni več cenjen kot osebnost z edinstvenimi lastnostmi, ampak je prodan izdelek. Ljudje ravnamo z izdelki različno, vsekakor pa smo običajno najprej navdušeni nad nakupom, nato pa izdelek uporabljamo ali postavimo na stran in na koncu zavržemo, ker se vsak izdelek enkrat porabi, obrabi, uniči itd. Vse to ravnanje pa bi sedaj, ko proglas otroka označi za izdelek lahko prenesli tudi nanj. S tem bi otroka in človeka razčlovečili.

Drugi in prevladujoči diskurz, na katerega se proglas nanaša, je gospodarski diskurz. Otrok je označen kot izdelek, ki se ga da kupiti. Torej znanost in njene tehnike, predvsem pa rezultati znanosti, predstavljajo denar. Večji in boljši je napredek več kot človeku omogoči, več denarja bo prineslo.

Proglas se delno opira tudi na znanstveno/medicinski in biološki diskurz, saj govori o novih možnostih, ki jih bo znanstven napredek prinesel. V progasu bi lahko našli še kakšno prvino katerega drugega diskurza. Prevladujoča diskurza tega progasa sta vsekakor gospodarski in etično/moralni oz. družbeni diskurz.

Analiza proglasa – Clonfailed

Osnovni podatki o proglasu

Objava:	Mladina, št. 07, leto 2003
Avtor proglasa:	Pristop
Velikost proglasa: širina x višina	22,1 x 27,9 cm (enak format kot format revije)
Kvaliteta papirja:	Kvaliteten, gladek papir
Stran objave:	1
Razpisana tema proglasa:	Genetski inženiring

Analiza slike

Proglas je sestavljen iz slike in teksta. Najprej bom analizirala sliko.

Na sliki sta prikazana dva akterja, moški srednjih let in otrok. Gre za neobičajno fotografijo očeta in sina. Zaradi vizualne podobnosti, lahko sklepamo da gre za tovrstno družinsko vez. Že na osnovi fotografije lahko sklepamo, da nekaj ni v redu, običajno, naravno, čeprav oba akterja izgledata nasmejana, zadovoljno.

Proglas prikazuje grozljivo podobnost očeta in sina, ki se kaže v pomanjšanih delih očeta na otroku npr. otrok ima pomanjšane odrasle zobe očeta namesto prvih mlečnih zob itd.

V proglasu vidimo skrajnost, kjer kloniranje otrok ne bi bilo le privilegij bogatih, ampak bi si ga lahko privoščil vsak. Kar vidimo v običajnih, povprečnih oblačilih otroka in očeta. Prav tako bi bilo tako razširjeno, da kloniran otrok ne bi bil nič posebnega, saj se drugače povprečen človek tako ne bi izpostavljal. S tem pa nas snovalec proglasa tudi naslavlja, saj se nanaša na nas, povprečne ljudi in ne na nekoga drugega, tretjega. V proglasu ni nikjer neposrednega nagovora naslovnikov, vendar se nas posredno naslavlja z neposrednim pogledom vsakega bralca kot tudi s podobnostjo, v kateri bi se morda lahko naslovniki prepoznali.

Motiv je dodatno poudarjen z enoličnim ozadjem proglasa, ki je bele barve. Tako da v ozadju ni nobene druge motnje, ali točke pritegovanja pozornosti. Bela barva bi lahko konotirala veličino, čistost, pomembnost, in neskončnost kloniranja.

Pomembna je tudi pozicija akterjev v proglasu, ki je v nasprotju z običajnim motivom, ki se pojavlja skozi zgodovino, tj. matere z otrokom. Eno najpogostejših upodobitev matere z otrokom najdemo v slikah in podobah iz krščanstva: Marije in Jezusa. Tej upodobitvi matere z otrokom bi lahko rekli tudi ikona, saj bi jo lahko označili kot univerzalno za vse družbe. Vez med materjo in otrokom je prvobitna, vendar bi težko trdila o kulturni univerzaliji te podobe. V zgodovini se je kot motiv pojavljala tudi družina. Redko ali pa skoraj nikoli ne vidimo le moškega in otroka. Seveda se je tudi to začelo spreminjati.

Ker je proglas fotografija, na prvi pogled deluje zelo resnično, vendar ob podrobnejšem pogledu in zaradi znanja o dosedanjih dosežkih o kloniranju ugotovimo, da slika ni resnična in da gre za računalniško obdelano fotografijo. Analiziran proglas, fotografija, ustvarja mit fotografske resnice. O tem sem spregovorila že pri analizi proglasa zarodek. Kljub temu, da vemo, da na svetu še ni očeta s tako velikim kloniranim otrokom, fotografija deluje resnično, objektivno in zaradi tega zelo prepričljivo.

Analiza teksta

Na proglasu je napisana le beseda Clonfailed. Napisana z večjo velikostjo malih tiskanih črk, prav tako pa je podčrtana. Beseda je iz angleškega jezika, iz česar sklepam, da je tema pomembna za cel svet, kot tudi, da snovalec proglasa nagovarja mlajšo populacijo, ki večinoma razume angleško, prav tako bi lahko sklepali da temo popularizira. Clonfailed pomeni neuspešno kloniranje. Tekst in slika sta skladna.

Semiotška analiza

V analiziranem proglasu je denotativni pomen: moški z otrokom v naročju. Na denotativni ravni bi lahko prepoznali tudi, da gre za očeta in sina, to bi lahko sklepali

iz njune podobnosti, pa tudi iz pozicije. Vendar pri tej interpretaciji proglašamo, da vključujemo družbene vezi, torej bi lahko rekli, da gre za konotacijo, ki se zaradi naravnosti, običajnosti, povezanosti z našo kulturo in zgodovino zdi kot denotacija. Konotativni pomen je moški s kloniranim otrokom. Da gre za kloniranega otroka vemo iz napisa *clonfailed*, kot tudi iz poznavanja procesa kloniranja, ki predstavlja kopijo, kar vidimo tudi v sliki.

Sedaj pa si pogledjmo še katere vrste znakov po Piercu najdemo v analiziranem proglašanju. Odrasli moški na proglašanju je ikona, saj je prikazan zelo dobro in proglašenje je fotografija. Otrok na proglašanju, je na prvi pogled ikona, saj fotografija prikazuje otroka, vendar če pogledamo podrobneje vidimo, da je otrok indeks za kloniranega otroka. Indeks so tudi oblačila odraslega moškega in otroka, ki nakazujejo srednji razred in tako povprečnega človeka. Tudi srebrni prstan na sredincu desne roke je indeks, ki nakazuje srednji razred oz. povprečnega človeka. Simbol predstavljajo znaki za angleški jezik.

Diskurzivna analiza

Proglašenje se povezuje z etično-moralnim in družbenim diskurzom. Govori o neuspešnem kloniranju, kar ugotovimo tako iz fotografije kot tudi iz teksta. Zanimivo je, da se proglašenje naslavlja na povprečnega človeka in ne na bogatega. Kloniranje v tem primeru ni privilegij premožnih, ampak je dostopno vsakomur. Proglašenje govori o neodgovorni uporabi znanstvenega napredka in ima osveščevalno funkcijo. Proglašenje s fotografijo prikaže, kako bi lahko izgledalo kloniranje človeka. Prav tako problematizira družbene vrednote in običajne starševske in druge sorodstvene vezi. Na proglašanju ni nikjer matere, kar vnese vanj nove pomene. To si lahko razlagamo na več načinov. Eden je, da je snovalec proglašanja želel poudariti, da je otrok lahko samo klon moškega in da moški ne potrebuje več ženske, čeprav je ta pomen zgrešen, ker dejansko otrok ni nikoli popoln klon moškega in ker še vedno potrebujemo žensko. Drugi možen pomen, da sta na sliki prikazana le moški in otrok je v podiranju ustaljenih družbenih odnosov/vez. Običajno so na fotografijah prikazane družine, oče in mati ter otrok ali le mati in otrok, v našem primeru pa je izpostavljena vloga očeta, navidezno zapostavljena pa vloga matere. O družbeni nesprejemljivosti tega proglašanja govori tudi napis *clonfailed* oz. neuspešno kloniranje.

Ta proglas se posredno naslanja tudi na znanstveno-medicinski in biološki diskurz, saj govori o sodobni tehnologijah, o kloniranju, ki ga ne bi smeli uporabiti na človeku, dokler ne bi imeli dovolj znanja in izkušenj, vendar se bolj kot na ta diskurz navezuje na že prej omenjeni moralno/etični in družbeni diskurz, ki poleg zgoraj navedenih družbenih odnosov pogosto poudarja tudi neznanje in neizkušenost uporabe take metode ter možnost velikih in pogostih napak.

Analiza proglasa – Dolarji

Osnovni podatki o proglasu

Objava:	Mladina, št. 08, leto 2003
Avtor proglasa:	Kompas Design
Velikost proglasa: širina x višina	22,1 x 27,9 cm (enak format kot format revije)
Kvaliteta papirja:	Kvaliteten, gladek papir
Stran objave:	1
Razpisana tema proglasa:	Genetski inženiring

Analiza slike

Proglas je sestavljen samo iz slike in ne vsebuje nobenega teksta. Proglas predstavlja pet vrst znakov z različnimi pomeni. V analiziranem primeru imajo znaki pritegovalno funkcijo, ker so drugačni, domiselni in predstavljeni v središču proglasa in ker na proglasu ni ničesar drugega, kar bi še lahko pritegnilo pozornost.

Proglas bi v osnovi lahko razdelila na dva dela, na ozadje in na predmet proglasa. Ozadje proglasa je enobarvno in sicer živo rdeče barve. Barva ozadja bi lahko v analiziranem primeru konotirala moč, velik pomen, blagostanje, vladanje, revolucijo ipd. Predmet proglasa so znaki, ki so postavljeni v središčno pozicijo proglasa, razporejeni so eden za drugim od leve proti desni, med njimi je enakomeren razmak. Znaki so bele barve, kar predstavlja lep kontrast z rdečo podlago. Bela barva znakov bi lahko označevala jasnost, čistino, mir. Če bi pomena barv združili in se pri tem navezali na vsebino znakov bi lahko ugotovili velik pomen in premoč denarja v genetskem inženiringu, kloniranju.

Način predstavitve zaporednosti znakov nas spominja na proces ali stopnjevanje. Gre za proces spreminjanja. Prvi znak predstavlja strukturo (vendar le en del) človeškega DNK zapisa, torej dvojne vijačnice z dednim zapisom. Osnovno ogrodje teh dveh verig nukleotidov²¹ tvorijo sladkorji in ostanki fosforne kisline, prečno pa sta verigi v rednih presledkih povezani z dušikovimi bazami. Prečni pari dušikovih baz se

---

²¹ Sestavina nukleinskih kislin. (Leksikon Cankarjeve založbe: Biologija 1976, 1985: 137)

pojavnjajo v različnih zaporedjih. Zaporedje je pomembno, ker so v njem »zapisana« dedna sporočila, kako naj se celice v organizmu razvijejo in kako naj delujejo. Ker so znaki narisani od leve proti desni in spominjajo na proces, biološki proces podvojevanja DNK (dednih informacij) za vsako novo hčerinsko celico, bi najprej želela opisati biološki proces podvojevanja DNK in nato bom pogledala ali je prikazan tudi v proglasu in če je, kako je prikazan. Sedaj pa si na kratko pogledajmo postopek prenosa dednih informacij v hčerinske celice.

Sporočila o sestavi in delovanju vsake celice se morajo prenesti od starševskih na potomske celice. Zato se mora celotna molekula pred delitvijo celic podvojiti tako, da dobita obe hčerinski celici enaki DNK, torej popolno sporočilo. Podvojevanje molekule DNK je eden od osnovnih procesov, pri katerem se dedne lastnosti prenašajo od staršev na potomce. Pri podvojevanju se začnejo na dvojni vijačnici vezi med bazami zapovrstjo prekinjati, verigi pa se začneta razpirati. Baze nukleotidov na obeh razprtih verigah postanejo s tem proste, nesparjene. Nanje se zaporedoma vežejo prosti ustrezajoči nasprotni (komplementarni) nukleotidi iz citoplazme. Na ta način se celotna DNK podvoji. Obe DNK, ki nastaneta s takim podvojevanjem, sta popolnoma enaki, kot je bila prvotna. Zato dobita pri delitvi obe novi celici enak dedni material. (Stušek, Peter 1999:42)

Drugi znak v proglasu ne predstavlja normalnega procesa prenosa dednih informacij. Vezi med bazami se ne pretrgajo pravilno, saj so vezi prikazane le na eni niti, kar se dejansko ne zgodi, prav tako so prikazane tako, da gledajo čez nit, kar tudi ni možno. Torej, tudi če je snovalec oglasa želel prikazati ta proces ga ni prikazal pravilno. Obstaja pa druga možnost, da je hotel snovalec proglasa prikazati do kakšnih napak bi v tem procesu lahko prišlo. Vendar menim, da znaki v proglasu prikazujejo bolj proces igrčkanja z različnimi črticami, zato da na koncu dobimo želen znak za denar. Tako bi lahko sklenili, da ima le prvi in zadnji znak splošno znani pomen. Vsi znaki med njima pa nakazujejo proces igrčkanja, da bi nas popeljali do končnega znaka. Kljub temu, da znaki med prvim in zadnjim znakom ne prikazujejo resničnega procesa, pa posredno nakazujejo nanj. S svojo nepravilnostjo morda posredno nakazujejo tudi možnosti napak, ki se pri tem procesu lahko zgodijo. Menim, da je osnovni namen proglasa prikazati sporočilo, da genetski inženiring ali kloniranje in

vse kar je povezano s tem prinaša veliko denarja. Prvi znak konotira genetski inženiring in kloniranje, zadnji znak pa predstavlja simbol za denar.

Semiotska analiza

Na osnovi analize znakov po Piercu, prvi znak na sliki predstavlja ikono, saj gre za dejanski del strukture DNK molekule. Drugi, tretji in četrti znak predstavljajo znake, ki jim na osnovi znanja iz našega družbenega in kulturnega konteksta ne morem določiti pomena. Vsekakor pa na prvi pogled, znaki nakazujejo proces podvajanja DNK, kljub temu, da tega procesa ne prikazuje pravilno. In zadnji, peti znak nakazuje simbol za denar, za ameriški dolar.

Simbol za ameriški dolar bi lahko konotiral pomen ameriškega denarja v povezavi s kloniranjem, genetskim inženiringom. To povezavo bi si lahko razlagali na več načinov, od tega da ZDA investira v novo genetsko tehnologijo, kloniranje, do tega, da nova tovrstna tehnologija prinaša denar, ki ga lahko merimo celo z amerišskimi dolarji, kar konotira večje vsote denarja. Ta pomen, se je pojavil na osnovi tega, ker je bil proglas objavljen v Sloveniji. Simbol za dolarje pa lahko preprosto simbolizira denar, ki predstavlja relativno stabilno valuto, kar ima večjo simbolno vrednost za moč in verodostojnost, kot če bi se na tem mestu pojavila katera nestabilna valuta. Iz znaka za ameriški dolar lahko na konotativni ravni razberemo pomen vpliva oz. vloge ZDA na področju kloniranja in genetskega inženiringa.

Konotacije prvega znaka so lahko različne, kajti struktura DNK je enaka tudi pri živalih. Zato lahko pomen navezujemo bolj na sodobno tehnologijo in nova odkritja, kot pa na uporabo te tehnologije na človeku. Denar prinašajo tudi genetske izboljšave različnih živali, na primer konjev, kjer konjske dirke prinašajo velike vsote denarja. Na osnovi teh znakov ne moremo trditi za kakšne namene bi se uporabljala tehnologija, za terapevtske ali za luksuzne in nepotrebne izboljšave.

V zgornjih analizah sem opisala kar nekaj konotacij tega proglasa, sedaj pa bi želela zaključiti to analizo še z denotativnim pomenom proglasa t.j. znak na katerem je dvojna vijačnica (dve črki S, ki sta si obrnjeni nasproti in se prekrivata), med njima pa

so prečne črtice, ki ju povezujejo. Tako bi lahko opisala vsak znak. Prvi dodatni pomeni se pojavijo, ko vključimo družbeno in kulturno ter biološko znanje. Tako dobi prvi znak pomen za strukturo DNK in zadnji znak pomen za ameriški denar.

Diskurzivna analiza

Proglas se navezuje predvsem na gospodarski diskurz, saj poudarja pomen denarja. Ta pomen si lahko razlagamo na več načinov, od tega, da za raziskovanje kloniranja in genetskega inženiringa potrebujemo veliko denarja, do tega, da ravno to raziskovanje oz. ti dosežki prinašajo veliko denarja. Gospodarski diskurz pogosto trdi, da so znanstveniki le globalni trgovci, ki so dobro plačani in da jim ne gre za znanost kot za napredek, ki bo doprinesel k človeštvu, ampak se za temi naslovi skriva le denar. Ena možna konotacija proglaša je tudi premoč ZDA v genetski tehnologiji in kloniranju, to sklepanje izhaja iz simbola ameriškega dolarja in rdeče podlage.

Drug diskurz s katerim je povezan proglas, vendar veliko manj, je znanstveno-medicinski in biološki. Zato, ker nam proglas predstavi dejanski del strukture DNK molekule. S tem nas spomni, morda tudi pouči o videzu DNK-ja. Problem pri navezavi na ta diskurz je ta, ker je napačno prikazan proces podvojevanja DNK-ja in tako ljudi ne poučuje o pravilnem in dejanskem procesu. Ta diskurz pa se opira predvsem na to, da bi ljudi poučili o dejanskih dosežkih, o biologiji, o postopki in dogajanju v genetskem inženiringu in kloniranju. Cilj tega proglaša je bil domiselni prikaz povezanosti nove tehnologije (genetskega inženiringa in kloniranja) z denarjem.

ZAKLJUČEK

Proglasi in diskurzi

Na osnovi analize proglasov ugotovimo, da vsi proglasi prikazujejo naslednje diskurze: gospodarski diskurz, etično-moralni in družbeni diskurz, pa tudi znanstveno – medicinski oz. biološki diskurz. Tako ugotovimo, da proglasi ne odpirajo novih diskurzov v družbi ampak le potrjujejo ali utrjujejo že ustaljene diskurze. V slovenskem medijskem prostoru je v zadnjih dveh letih prevladoval etično-moralni in družbeni diskurz, nato pa so sledili znanstveno-medicinski in biološki diskurz, gospodarski in verski ter pravni diskurz itd. Ob tem so se še pojavljali politični, popularni in drugi diskurzi. Zanimivo je, da je večina od teh diskurzov kloniranje prikazovala predvsem iz negativnega ali nevtralnega stališča razen znanstveno-medicinskega in biološkega diskurza, ki je bil predvsem nevtralen ali pozitiven do kloniranja.

Način prikazovanja diskurzov v proglasih je malenkost drugačen kot v časopisnih člankih, saj s svojo kreativnostjo in domiselnostjo ter z vizualno podobo veliko bolj pritegnejo pozornost in opozorijo na možne probleme sodobne tehnologije. Občinstvo si preko teh podob lažje predstavlja možne posledice. Vsi proglasi prikazujejo kloniranje in z njim povezani genetski inženiring v negativni luči. Analizirani proglasi ne odpirajo novih diskurzov, ampak le utrjujejo obstoječe in prevladujoče diskurze v družbi.

Proglasi in tednik Mladina

Analizirani proglasi so bili objavljeni v tedniku Mladina, ki kritično obravnava politične, družbene in kulturne dogodke in pojave. V diplomski nalogi sem napisala nekaj o tedniku Mladina. Sedaj bi se želela navezati na trditve tednika Mladina, ki med drugim trdi, da zagotavlja poglede, drugačne od prevladujočih in da se ne podreja prevladujočemu mnenju. Preko analize proglasov sem ugotovila, da se le ti skladajo s prevladujočimi družbenimi diskurzi in da ne odpirajo novih možnosti. Ne morem trditi, da tednik Mladina ni takšen kot se opisuje, vendar se proglasi na temo genetski

inženiring ne skladajo z zgornjimi trditvami o Mladini. Pomembno je, da omenim, da proglose ustvarjajo posamezniki in agencije, ki svobodno predstavijo problem sodobne družbe in sodobne tehnologije, tako kot ga sami zaznajo ali znajo najboljše predstaviti.

Vsebine proglosov in prednosti ter slabosti kloniranja

V prvem delu naloge sem opisala prednosti in slabosti kloniranja, predvsem zato, ker smo preko medijev spoznali predvsem slabosti uporabe tehnologije kloniranja. Tudi proglosi so prikazali predvsem slabosti in možnosti zlorabe sodobne tehnologije.

Zanimivo je, da je le nekaj t.i. slabosti kloniranja že dokazanih (torej da se dejansko lahko zgodijo, npr. rojstvo organizma z več udi), prav tako kot je le nekaj prednosti kloniranja že dokazanih, ostale pa se z veliko verjetnostjo predvidevajo in vendar se v družbi prikazujejo predvsem slabosti. Slabosti in možne zlorabe tehnologije kloniranja vsekakor niso zanemarljive in jih je vredno upoštevati, vendar tudi prednosti, ki jih ponuja kloniranje niso zanemarljive, še posebej, če odmislimo vse korekturne, lepotne popravke brez zdravstvenih razlogov. Slabosti se osredotočijo predvsem na družbo kot celoto, na tradicijo in tradicionalne vrednote, denar, razvrednotenje človeka, trgovanje itd, medtem ko se prednosti osredotočijo predvsem na pomoč bolnim članom naše družbe ali njihovim potomcev. Menim, da se večina ljudi, ne ukvarja s tako resnimi zdravstvenimi problemi kot sta rak in prirojene genetske napake in zato veliko bolj razmišljajo o možnih družbenih posledicah in zlorabah genetske tehnologije oz. kloniranja.

Proglosi so na prvi pogled preprosti in vsebujejo enostavno sporočilo: kloniranje je denar, kloniranje bo ustvarilo otroke po želji za denar (po naročilu), kloniranje lahko ima grozovite posledice (anomalije organizmov; npr. mnogudje). Ko pa analiziramo proglose podrobneje ugotovimo, da so polni konotativnih pomenov, ki so v osnovi skladni z osnovnim sporočilom, le da tega še nekoliko razširijo na drugi ravni. Vsebine proglosov potrjujejo našo tezo, da proglosi (objavljeni v Mladini 2003) prikazujejo kloniranje zgolj enostransko in predvsem negativno, izpuščajo pa pomembne prednosti, ki jih kloniranje lahko ponudi človeštvu.

Proglasi in konstrukcija družbenih pomenov

V diplomski nalogi sem ugotovila, da proglesi s svojimi reprezentacijami kloniranja in genetskega inženiringa, skupaj z drugimi ustvarjalci mnenja sokonstruirajo družbene pomene. Družbene pomene z lastnim razmišljanjem in dojemanjem sokonstruira tudi občinstvo.

Na vprašanje kakšen je potencialni vpliv proglasov na družbeno konstrukcijo realnosti (o kloniranju, na osnovi proglasov objavljenih v Mladini 2003) bi lahko trdili, da negativen, saj kloniranje predstavlja predvsem v negativni luči, na vprašanje kolikšen je vpliv proglasov na konstrukcijo družbene realnosti pa bi zelo težko odgovorili, saj na to vpliva več dejavnikov. Vsekakor pa je vsebina proglasov skladna z medijskimi reprezentacijami kloniranja, kar ustvarja družbeno harmonijo in konsenz (vsesplošno strinjanje) o stališčih in vrednotah do kloniranja. Na osnovi vseh analiz lahko tudi potrdimo našo uvodno tezo, da proglesi, objavljeni v Mladini na temo genetski inženiring, predstavljajo kloniranje predvsem enostransko, negativno in pri tem zanemarjajo ali izpuščajo pozitivne vidike kloniranja in tako sokonstruirajo družbene pomene.

SEZNAM VIROV

- »A Brief History of Cloning«, <http://cs.virigina.edu/~jones/tmp352/projects98/group9/history.html> (24.11.2003).
- »Americans to ban cloning«, http://cloninginformation.org/audio/nrlc_utah_commercial_script.htm (28.09.2003)
- Budal, Martina (2003) Izid nove uspešnice Francisa Fukuyame v slovenskem prevodu. Večer, 9.5.:12.
- Burr, Vivian (1998) What is discourse? V: An introduction to social constructonism. London: Routledge.
- Cundrič, Janez (2002) Laži za otroke. Večer, 16.3.:37.
- Celec, Boštjan (2003) Ni dokazov za Evo, napoved novih klonov. Slovenske novice, 4.1.2003:2.
- »Ethical Concerns«, <http://cs.virginia.edu/~jones/tmp352/projects98/group1/ethic.html> (26.11.2003).
- Frank, J.Dye (2000) Human Life before Birth. Harward academic publishers.
- »Genethics: Redifinig Cloning by Faith Lagay, Phd«, <http://ama-assn.org/ama/pub/category/1995.html> (24.09.2003).
- Hall, Stuart (1997, 2003) Representation, Cultural Representation and Signifying Practices, London: Sage Publication.
- Hausehold, Nicki (2003) DNA and after:50 years of UK excellence. London: Foreign & Commonwealth Office.
- »How is Cloning Related to Genetic Engeneering?«, <http://library.htinkquest.org/19697/data/Ov1SDef.htm> (24.09.2003).
- Jančič, Zlatko (1996) Celostni marketing, FDV, Ljubljana
- Kores, Jacks Darinko (2003) Ali lahko kloniramo človeško dušo. Večer, 15.4.:15.
- Kotler, Philip in Armstrong, Gary (1987,1993) Marketing: An introduction, Prentice-Hall. Inc.

- Lane, W. Ronald in Russel J. Thomas (2001) Advertising a framework. Upper Saddle River, New Yersey: Prentice Hall.
- Leksikon Cankarjeve založbe: biologija (1976,1985). Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Marinovič, Glorija (2002) Prihodnost bo prinesla tudi klonirane hišne ljubljence. Večer, 21.3.:19.
- Marinovič, Glorija (2003) Na sredini okrogli mizi o etičnih vprašanjih kloniranja. Večer, 7.2.:15.
- Mikola Maša (2002) Realiansko gibanje je minuli teden organiziralo javno konferenco v Ljubljani. Večer 2.9.:18.
- Mladina (2003), št. 05,
<http://mladina.si/projekti/proglas teme/genetski-inzeniring/002.html>
(11.10.2003)
- Mladina (2003), št. 06,
<http://mladina.si/projekti/proglas teme/genetski-inzeniring/001.html>
(11.10.2003)
- Mladina (2003), št. 07,
<http://mladina.si/projekti/proglas teme/genetski-inzeniring/004.html>
(11.10.2003)
- Mladina (2003), št. 08,
<http://mladina.si/projekti/proglas teme/genetski-inzeniring/003.html>
(11.10.2003)
- Motaln, Mojca (2003) Je kloniranje človeka nemogoče? Večer, 15.4.:8
- »Proglas«, <http://mladina.si/projekti/proglas.html> (29.11.2003)
- »Reasons Against Cloning«, <http://globalchange.com/noclones.html>
(26.11.2003).
- Sturken, Marita in Lisa Cartwright (2001) Practices of Looking. An introduction to Visual Culture. Oxford: Oxford University Press.
- Stušek, Peter (1999) Celica: učbenik za strokovne in tehnične gimnazije. Ljubljana: DZS.
- Škerlep, Andrej (1996) Semiotika oglaševanja: Anatomija pomena oglaševalskih sporočil.V Slovenska država, družba in javnost, 267-277. Ljubljana: FDV

- Štefančič, Marcel jr. (2002) Komuniciranje z nezemljani. Mladina, 2.9.:22.
- »The Benefits of Human Cloning by Simon Smith«, <http://humancloning.org/benefits.php> (26.11.2003).
- Vreg, France (1990) Demokratično komuniciranje. Maribor: Založba obzorja.
- »Zakaj oglaševati v Mladini«, <http://mladina.si/podjetje/oglasovanje/razlogi.html> (29.11.2003)
- Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in dostojanstva človeškega bitja v zvezi z uporabo biologije in medicine (Ur.l. RS-MP, št 17/1998) in <http://193.41.36.136/bazeu//MP/1998/017/B/52421289.htm> (26.11.2003)
- Zakon o ravnanju z gensko spremenjenimi organizmi (Ur.l. RS, ŠT 67/2002)
- »What are the different types of cloning«, <http://concordia.k12.mo.us/Sciwebproj/biology2002/kelly/diffdifftypesofcloningpg3.html> (26.11.2003).
- »What is Social Marketing? By Nedra Kline Weinreich«, <http://social-marketing.com/Whatis.html> (15.12.2003).